

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

CENTAR ZA PSIHOLOŠKA ISTRAŽIVANJA, EDUKACIJU I SAVJETOVANJE
CENTAR ZA NAUČNOISTRAŽIVAČKI RAD I STRUČNE AKTIVNOSTI FILOZOFSKOG
FAKULTETA U SARAJEVU (NIRSA)

NAUČNO-STRUČNI SKUP

ŠESTI SARAJEVSKI DANI PSIHOLOGIJE

ZBORNİK SAŽETAKA

24. - 26. april/travanj 2020. godine

Sarajevo, BiH

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

CENTAR ZA PSIHOLOŠKA ISTRAŽIVANJA, EDUKACIJU I SAVJETOVANJE
CENTAR ZA NAUČNOISTRAŽIVAČKI RAD I STRUČNE AKTIVNOSTI FILOZOFSKOG
FAKULTETA U SARAJEVU (NIRSA)

NAUČNO-STRUČNI SKUP

ŠESTI SARAJEVSKI DANI PSIHOLOGIJE

Uredništvo:

Dautbegović Amela, Đokić Ratko, Hadžiahmetović Nina, Mišetić Katarina

Organizacioni odbor VI sarajevskih dana psihologije:

Hadžiahmetović Nina, predsjednica, Alispahić Sabina, Marković Mirna, Tuće Đenita

Programski odbor VI sarajevskih dana psihologije:

Dautbegović Amela, predsjednica, Drače Saša, Đapo Nermin, Đokić Ratko, Hasanbegović-Anić Enedina, Husremović Dženana, Kolenović-Đapo Jadranka, Koso-Drljević Maida, Mišetić Katarina, Vučina Tea, Zvizdić Sibela

Organizacioni odbor studentske sekcije:

Ademović Ajla, Bećirović Medina, Čajić Amina, Čapin Nejra, Džindo Ajša, Gljiva Ajla, Jažić Neira, Miloloža Franka, Miralem Melika, Radosavljević Ana, Raguž Tea

Recenzenti:

Alispahić Sabina, Dautbegović Amela, Drače Saša, Đapo Nermin, Đokić Ratko, Fako Indira, Hadžiahmetović Nina, Hasanbegović-Anić Enedina, Husremović Dženana, Kolenović-Đapo Jadranka, Koso-Drljević Maida, Marković Mirna, Mišetić Katarina, Muheljić Aida, Tuće Đenita, Zvizdić Sibela

Izdavač:

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za psihologiju, Centar za psihološka istraživanja, edukaciju i savjetovanje

Sadržaj

PLENARNA PREDAVANJA	6
Preuzimanje kontrole nad starenjem: Psihosocijalna perspektiva/Taking control over aging: A psychosocial perspective.....	7
Agrigoroaei Stefan	
Evolucijska ekologija psihopatije: Šta znamo do sada?/Evolutionary ecology of psychopathy: What do we know so far?.....	8
Međedović Janko	
USMENE PREZENTACIJE	10
Edukacijska psihologija	11
Povezanost iracionalnih uvjerenja sa depresivnošću, anksioznošću i stresom kod učenika.....	11
Mulaosmanović Nermin, Prelić Nedim	
Zaštita djece i mladih u tradicionalnom i digitalnom medijskom prostoru.....	12
Hajncić Ljerka, Vučenović Dario	
Podrška pedagoško-psihološkog tima škole u kreiranju programa za stručno usavršavanje nastavnika.....	13
Dedić Bukvić Emina, Dautbegović Amela	
Poremećaji u ponašanju: Faktori rizika iz školskog konteksta – Pregledni rad.....	13
Kulo Selma, Zvizdić Sibela	
Neke odrednice počinjenog nasilja u školi i susjedstvu.....	14
Omersoftić Elma, Zvizdić Sibela	
Prokrastinacija i traćenje vremena kod studenata.....	15
Zvizdić Sibela, Mišetić Katarina, Hasanbegović-Anić Enedina	
How accurate are students' score predictions?.....	15
Jusić Mersiha	
Ka jačanju funkcionalne pismenosti u školi: Paralelni model poticanja kreativnosti.....	16
Pušina Amir	
Klinička psihologija	18
Online psihoterapija: Prednosti i izazovi.....	18
Alispahić Sabina	
Upitne istraživačke prakse u kliničkoj psihologiji.....	18
Keljanović Anđela	
Motivi za bavljenje psihoterapijom: Iskustva psihoterapeuta.....	19
Alispahić Sabina, Hasanbegović-Anić Enedina	
Psihologija ovisnosti.....	20
Brlas Siniša	
Podrška svjedocima u pravosuđu: Uloga psihologa i instrumenti psihološke podrške.....	21
Taso Deljković Alma	

Model uspješnog uključivanja korisnika usluga u mentalnom zdravlju i njihovih porodica u proces oporavka: Preliminarni rezultati studije IMPULSE i projekta dnevno rekreativnog centra.....	22
Šetić Remzija, Majstorović Tihana, Aleksić Mina, Zebić Mirjana	
Kognitivno-bihevioralne tehnike u radu sa porodicom u procesu razvoda – Prikaz slučaja	23
Žilić Ismira	
Izvori i značaj socijalne podrške tokom trudnoće.....	23
Čizmo Erna, Dautbegović Amela	
Kognitivno – bihevioralni pristup u tretmanu paničnog poremećaja: Prikaz slučaja	24
Harmandić Amela	
Zdravstvena pismenost u Bosni i Hercegovini kroz interdisciplinarnost.....	25
Džanko Minka	
Moderacioni efekat kognitivne reaktivnosti na mrežnu strukturu simptoma disforičnosti	26
Belopavlović Radomir, Novović Zdenka	
The impact of the relationship between psychological flexibility and self-concept on the prediction of depression, anxiety and stress.....	27
Čekrlija Đorđe, Marjanović Bojan, Vujaković Lana, Damjenić Milana, Dojčinovski Ilija	
Kognitivno-bihevioralna terapija u sportu: Samopouzdanje u nogometu i prikaz slučaja	27
Holsedl Andreja	
Kognitivna psihologija	29
Anizotropna anizotropija – Promena anizotropije opažene daljine	29
Tošković Oliver	
Razlika u kapacitetu radnog pamćenja između anksioznih i neanksioznih sudionika	30
Koso-Drljević Maida, Lisica Delila, Džubur-Alić Amela, Stürmer Birgit, Valt Christian	
Psihologija ličnosti.....	31
Uloga arhetipova u procesu individuacije: Studija slučaja.....	31
Buljić Jasmina, Kolenović-Đapo Jadranka	
Psihopatija i nepovoljna sredina se nasleđuju zajedno - Trogeneracijska studija	32
Pavlović Svetlana, Mijatović Nevena, Međedović Janko	
Stay awake, the clock is ticking: The effects of Extraversion on vigilance.....	33
Hadžiahmetović Nina, Koso-Drljević Maida, Đapo Nermin	
Prediktivnost dimenzija motivacije i odanosti zaposlenika u objašnjenju zadovoljstva poslom	33
Marković Mirna, Mišetić Katarina, Husremović Dženana	
Razvojna psihologija	35
Razlike u percepciji roditeljskog ponašanja između mlađih i srednjih adolescenata	35
Marinković Bojana, Šupić Jovana, Petrović Sretenka	

Korelati korištenja medija kod djece predškolske dobi.....	35
Šimić Šašić Slavica, Rodić Marija	
Osobine ličnosti, kvaliteta obiteljskih odnosa i kvaliteta vršnjačkih odnosa kao odrednice samopoštovanja kod adolescenata.....	36
Tuće Đenita, Kolenović-Đapo Jadranka, Fako Indira	
Uloga self-koncepta i samopoštovanja adolescenata u njihovom prilagodjavanju socijalnoj sredini.....	37
Vuksanović Gorica, Bakoč Andrijana, Kalajdžić Olivera	
Provjera metrijskih karakteristika Skale motivacije za roditeljstvo.....	38
Hasanagić Anela, Isić-Imamović Almira	
Socijalna psihologija	39
The relationship between metacognitive beliefs, emotion recognition and internet gaming behavior among adolescents	39
Aydin Orkun, Güçlü Merve, Elen Mehmet Akif, Ünal-Aydin Pınar	
The role of fear in accentuation of categorical differences.....	39
Dračić Saša, Čehajić Mia	
Vegetarijanstvo kao post: Da li isticanje sličnosti vegetarijanstva sa tradicionalnim postom utiče na percepciju vegetarijanaca?.....	40
Budžak Anastasija, Vidović Milica, Branković Marija	
Factors contributing to readiness to reconcile in Bosnia and Herzegovina: Different models for Serbs and Bosniaks.....	41
Karić Tijana, Mihić Vladimir	
Stavovi migranata prema Bosni i Hercegovini i domaćem stanovništvu.....	42
Hrekes Yamen, Dušanić Srđan, Pralica Miloš	
POSTER PREZENTACIJE	43
Struktura i pouzdanost Skale polnih stereotipa u vezi sa matematikom.....	44
Milovanović Ilija, Jerković Ivona	
Konvergentna i divergentna validnost upitnika emocionalne kompetencije.....	44
Lugonja Lana, Keleman Ana, Rujević Maja, Subotić Siniša	
Češća kupovina tijekom blagdanskih sniženja: Istina ili mit?.....	45
Dujmušić Matea, Galić Sara, Grbešić Ružica, Pehar Jelena, Skoko Ana, Čarapina Zovko Ivona	
Povezanost ogledalo neurona sa autizmom, empatijom i psihopatijom.....	46
Vujović Igor, Petronić Đorđe	
Uticaj prenatalnog stresa na psihofizički razvoj djeteta.....	47
Petronić Đorđe, Vujović Igor	
Tretman specifične fobije (Kinofobija) kod djece – Prikaz slučaja.....	48
Ridić Diana, Lončarica Đana, Šabanović Haris	

Mišljenja ljudi o vezi vakcinacije i autizma	48
Petković Tamara, Maksimović Tanja, Skopljak Mirela, Keleman Ana, Subotić Siniša	
Fizička kazna i adverzivna iskustva iz djetinjstva.....	49
Arnautović Nina, Gavrilović Ana-Maria, Mirčić Boban, Lugonja Lana, Subotić Siniša	
Redukcija straha od matematike kod učenika ranog osnovnoškolskog uzrasta Kaizen metodom	50
Jerković Ivona, Milovanović Ilija	
RADIONICE	52
Bazične emocionalne kompetencije kao osnovne sposobnosti za ljubav i rad.....	53
Miletić Bojana, Kravić Prelić Nera	
Pristup intimnosti i seksualnosti iz ugla Geštalt psihoterapije.....	53
Savić Zvezdana, Savić Slaviša	
Treatment of substance abuse in Germany: The network of treatment – Psychotherapy of Substance abuse – Perspectives.....	54
Fischer Martina	
OKRUGLI STOL.....	56
Psihološka perspektiva u poslovnom okruženju – Uloga psihologa u IT industriji	57
Marković Mirna, Borovina Ema, Doljančić Merisa, Ramani-Muhović Merlina, Sajević Vedran, Slatina Ena, Šuvalija Mustafa	
Izvori neprijatnih emocionalnih stanja studenata i mogućnosti prevencije u akademskom kontekstu.....	58
Dautbegović Amela, Miralem Melika, Ademović Ajla, Redžić Adelisa, Mujčić Amela, Džaferagić Lejla, Fetahović Sadeta	
Savremeni pristupi mentalnom zdravlju: Filozofija i rad Udruženja Tavan.....	59
Kovačević Mediha, Jovanović Zlatan, Dužić Adnan, Ostojić Nikola, Buljić Jasmina	
STUDENSKA SEKCIJA	60
USMENE PREZENTACIJE.....	61
Perfekcionizam kod nadarenih i nenadarenih učenika.....	62
Bećirović Medina, Aziraj Zana, Bajramović Tarik, Batinić Marija, Hodžić Selma, Jažić Neira, Ramiz Bedirhan, Đapo Nermin	
Mindfulness and Spiritual Intelligence as predictors of Depression and Anxiety	62
Aydın Orkun, Ünal-Aydın Pınar, Arslan Yasin	
Associations between Executive Functioning and Online Social Networking Sites Addiction	63
Aydın Orkun, Ünal-Aydın Pınar, Obuća Faruk, Boz Canahmet	

Formiranje dojma u zavisnosti od središnje osobine: Replikacija Aschove studije.....	63
Arnautović Medina, Međedović Adna, Komšić Marina, Purić Sarah, Vuković Envera, Bašović Dženeta	
Uloga studijske socijalizacije u relaciji eksplicitnih i implicitnih konzervativnih stavova.	64
Hadžiahmetović Nina, Bećirović Medina	
Poređenje prediktivnosti HEXACO modela ličnosti i Mračne trijade u odnosu na negativne ishode posla na zaposlenike	65
Mrđa Petar, Džindo Ajša	
Validacija teorije moralnih fondacija i politička ideologija između istoka i zapada	66
Nikitović Ariel, Miralem Melika, Sinanović Emina, Meić Marina	
Odnos identitetnog statusa i religioznosti.....	66
Pijalović Emina, Komšić Marina	
POSTER PREZENTACIJE	68
Studija slučaja dobrih HR praksi, psihološka perspektiva u poslovnom okruženju: Mistral Technologies – 1on1 Coaching.....	69
Bećirović Medina, Šljivo Samra, Aziraj Zana, Bajramović Tarik, Batinić Marija, Jažić Neira, Marković Mirna	
Primjena kognitivne psihologije u muzičkoj umjetnosti: Kognitivne tehnike u izvođenju muzičkog djela.....	69
Selimović Berina, Smajović Ena, Sivro Selma, Radulović Đorđije, Redžepagić Denis, Porobić Zlatan	
RADIONICE	71
Take a Breath.....	72
Pleh Nadina, Bašović Dženeta, Džindo Ajša	
CoMM (Connect the Mental and the Medical – Komorbiditeti psihičkih i organskih stanja te bolesti).....	72
Džindo Ajša, Mehdaoui Amina, Hodžić Selma, Begić Haris, Aletović Timur, Gabeljić Nusreta	
OKRUGLI STOL.....	74
Umjetnost kao terapeut.....	75
Džindo Ajša, Eljuga Anamarija, Šabić Ivana	
INDEX AUTORA	76

PLENARNA PREDAVANJA

Preuzimanje kontrole nad starenjem: Psihosocijalna perspektiva

Agrigoroaei Stefan

Faculté de psychologie et des sciences de l'éducation, Université catholique de Louvain

Koliko kontrole mislimo da imamo nad onim što nam se događa u životu? Široko postavljeno, postoje teorijski i empirijski dokazi koji pokazuju da veća uvjerenja o kontroli igraju protektivnu ulogu u zdravom starenju. Cilj ovog predavanja je prikazati seriju studija koje daju pregled relacija između percipirane kontrole i fizičkog i kognitivnog zdravlja tokom života. Postoje li dobne razlike i razlike u kohorti i promjene u uvjerenjima o kontroli? Jesu li veća uvjerenja o kontroli uvijek efikasna? Mogu li se mijenjati? Imaju li njihove fluktuacije utjecaj na zdravlje? O odgovorima na ova pitanja će biti diskutirano uz korištenje različitih metodoloških pristupa (longitudinalnih studija, dnevnika, eksperimentalnih manipulacija) i nivoa slojevitosti (od specifičnih za zadatak do općih mjera uvjerenja o kontroli). Znanje generirano u ovoj oblasti ima praktične implikacije u smislu stvaranja konteksta veće kontrole za život, rad i obavljanje aktivnosti.

Ključne riječi: starenje, psihosocijalna perspektiva, percipirana kontrola, fizičko i kognitivno zdravlje

Taking control over aging: A psychosocial perspective

How much control do you think you have over what happens in your life? There is theoretical and empirical evidence showing that higher control beliefs play a protective role for healthy aging, broadly defined. The goal of this talk is to present a series of studies that offers an overview of the relationships between perceived control and physical and cognitive health, throughout the lifespan. Are there age/cohort differences and changes in control beliefs? Are higher control beliefs always beneficial? Are they modifiable? Do their fluctuations have an impact on health? The answers to such questions will be discussed using various methodological approaches (panel surveys, daily diaries, experimental manipulations) and levels of granularity (from task-specific to general measures of control beliefs). The generated knowledge in this field has practical implications in terms of creating *higher-control contexts* of living, working, performing, etc.

Keywords: aging, psychosocial perspective, perceived control, physical and cognitive health

Evolucijska ekologija psihopatije: Šta znamo do sada?

Međedović Janko

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beograd; Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum, Beograd

Bihejvioralna ekologija ličnosti predstavlja podoblast evolucijskih društvenih nauka koje imaju za cilj pojasniti ključne značajke ličnosti: postojanje međuljudskih razlika u ponašanju i relativnu stabilnost ličnosti tokom ontogenije. Bihejvioralni ekolozi tragaju za konačnim, adaptivnim pojašnjenjima varijacija ličnosti: Na primjer, ukoliko su crte ličnosti adaptivne (tj. povećana adaptivna vrijednost po Darwinu), varijacije u ponašanju mogu biti očuvane pod utjecajem prirodne selekcije samo u određenim ekološkim uvjetima ili ako su dio evolucijskog kompromisa, gdje se neke komponente adaptivne vrijednosti poboljšavaju, a druge umanjuju. Ovaj teorijski okvir primjenjujemo na proučavanje psihopatije (skup crta ličnosti za koje je karakteristična emocionalna otupjelost, manipulativno ponašanje, i nedostatak kontrole impulsa).

Prvo, dotičemo se mogućeg utjecaja prirodne selekcije na psihopatiju: Ispitujemo više mogućnosti koje uključuju selektivnu neutralnost, negativnu (prirodnu) selekciju koja smatra psihopatiju poremećajem ličnosti, i pozitivnu (usmjeravajuću) selekciju koja psihopatiju smatra vidom adaptacije. Drugo, izučavamo moguće mehanizme koji održavaju interindividualne varijacije u psihopatiji; konkretno, analiziramo mogućnost da je psihopatija adaptivna u teškim uvjetima okruženja, i izučavamo prisutnost evolucijskih kompromisa u psihopatiji. Treće, nudimo preporuke za buduća istraživanja koja fokus stavljaju na evolucijsku ekologiju psihopatije. Zaključujemo tako što stavljamo naglasak na korisnost bihejvioralnog ekološkog okvira prilikom pojašnjavanja ključnih pitanja vezanih za psihopatiju i ličnost općenito.

Ključne riječi: bihejvioralna ekologija ličnosti, psihopatija, adaptivna vrijednost, evolucijske uravnoteženosti, teško okruženje

Evolutionary ecology of psychopathy: What do we know so far?

Behavioural ecology of human personality represents a subfield of evolutionary social sciences aimed to explain the key features of personality: the existence of inter-individual differences in behaviour, and the relative stability of personality traits during ontogeny. Behavioural ecologists search for ultimate adaptive explanations of personality variation: For example, variation in behaviour may be maintained by natural selection if personality traits are adaptive (i.e., enhanced Darwinian fitness) only in certain ecological conditions, or if they are involved in evolutionary trade-offs: elevating some fitness components but decreasing others. We apply this theoretical framework to the study of psychopathy (a set of personality traits characterised by emotional callousness, manipulative behaviour, and lack of impulse control).

First, we address the question of a possible influence of natural selection on psychopathy: We analyse several possibilities including selective neutrality; negative (natural) selection, which is in line with a view of psychopathy as a personality disorder; and positive (directional) selection, which views psychopathy as an adaptation. Second, we examine the possible mechanisms which may maintain inter-individual variation in psychopathy; specifically, we analyse the possibility that psychopathy is adaptive in harsh environmental conditions, and the presence of evolutionary trade-offs in psychopathy. Third, we offer recommendations for future research focused on the evolutionary ecology of psychopathy. We conclude by emphasizing the benefits of applying the behavioural ecological framework in explaining the key questions of psychopathy and human personality in general.

Keywords: behavioural ecology of personality, psychopathy, fitness, evolutionary trade-offs, harsh environment

USMENE PREZENTACIJE

Povezanost iracionalnih uvjerenja sa depresivnošću, anksioznošću i stresom kod učenika

Mulaosmanović Nermin, Prelić Nedim

Brojni faktori mogu biti razlog zašto ljudi čvrsto vjeruju u neke iracionalne ideje. Za ljudska uvjerenja se kaže da su iracionalna kada su nerealistična, nelogična, apsolutistička i dogmatski držana, čak i onda kada su nepotvrđena i neopovrgljiva. Smatra se da iracionalni način razmišljanja uzrokuje nezdrave emocije, disfunkcionalna ponašanja, te da može povećati nivo stresa. Brojna istraživanja su pokazala da su emocionalni poremećaji u pozitivnoj korelaciji sa nelogičnim, nerealističnim, nefleksibilnim i dogmatski držanim uvjerenjima. Sposobnost da se prepoznaju iracionalna uvjerenja, uviđanja koliko ljudi sami doprinose svojim problemima, traženje različitih načina rješavanja i usmjerenost racionalnom sagledavanju situacija navode se kao važni faktori pomoći. Stoga je osnovni problem rada bio ispitati odnos iracionalnih uvjerenja sa depresivnošću, anksioznošću i stresom kod adolescenata, kako bi se osnažili adolescenti i razvili potrebni kapaciteti kod njih, da mogu preispitivati i korigirati iracionalna uvjerenja, te tako smanjiti mogućnost pojave brojnih psiholoških teškoća čiji su dijelom uzročnici upravo iracionalna uvjerenja. Cilj rada je bio sagledati njihovu izraženost, razlike u odnosu na spol i dob, te značajnost njihove veze sa depresivnošću, anksioznošću i stresom. Uzorak je činilo 127 adolescenata koji pohađaju srednju školu. Starosna dob se kretala od 16 do 19 godina. U istraživanju su primjenjeni upitnici: DASS-42 (Lovibond i Lovibond, 1995) i GABS 55 (Bernard, 1990). Rezultati su pokazali da adolescenti nisu izvjestili o iznadprosječnoj izraženosti iracionalnih uvjerenja ($M=168,93$, $SD=25,80$), utvrđena je značajna veza iracionalnih uvjerenja sa depresivnošću ($r=.382$; $p=.00$), anksioznošću ($r=.330$; $p=.00$) i stresom ($r=.324$; $p=.00$). Nije uočena značajna veza iracionalnih uvjerenja sa školskim uspjehom ($r=.048$; $p>.05$). Pronađene su značajne spolne razlike u iracionalnim uvjerenjima ($t(2,125)=2,995$, $p=.003$), dok nije nađena značajna razlika u iracionalnim uvjerenjima s obzirom na dob ($F(3,124)=.109$, $p>.05$). Sve navedeno upućuje da je učenike važno educirati o iracionalnim uvjerenjima, značaju korištenja pomažućih odnosno racionalnih uvjerenja, te ukazati na psihološke probleme koji nastaju kao posljedica iracionalnih uvjerenja.

Ključne riječi: iracionalna uvjerenja, depresivnost, anksioznost, stres, učenici

Zaštita djece i mladih u tradicionalnom i digitalnom medijskom prostoru

Hajnci Ljerka¹, Vučenočić Dario²

¹Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Područni ured Osijek, ²Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Djeca i mladi skloniji su novim medijima koji se koriste putem tzv. pametnih uređaja. Glavni nedostatak tih medija je hiperprodukcija sadržaja, zbog čega kvaliteta neminovno opada. Masovni mediji i društvene mreže postaju plodno tlo za nove vrste nasilja. Nasilje među djecom i mladima nije novi problem, jer je vršnjačkog zlostavljanja bilo i ranije ali bi zlostavljanje iz škole prestalo na kućnom pragu, dok online zlostavljanje nema granice. Najranjivija su ona djeca koja su ranjiva i *offline*: marginalizirana, povučena, osjetljiva djeca, djeca s teškoćama, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Kako prevenirati sve navedene opasnosti? Prvi korak svakako su dobri zakoni i nastojanja da se oni zaista provode. Drugi korak su preventivni i edukativni programi usmjereni jačanju socio-emocionalnih kompetencija djece, mladih i roditelja. U sklopu ovog izlaganja, prezentirat ćemo prijedlog projekta koji je usmjeren je na prevenciju online nasilja putem jačanja emocionalne pismenosti obitelji, pod nazivom: „Zaštiti me – opismeni me“.

Budući da je edukacija na svim razinama ključna za iskorjenjivanje negativnih pojava u društvu, projekt će uključivati ciklus od 10 radionica jačanja emocionalne pismenosti za mlade (učenike srednjih škola u dobi od 14 do 19 godina) te edukativna predavanja za roditelje učenika predstavnike medija, koji su odgovorni za provedbu kampanji o sigurnosti na internetu. S mladima će se raditi na jačanju faceta emocionalne inteligencije, primjerice empatije i samokontrole, kako bi znali probaviti sadržaje kojima su izloženi, razumjeti koje osjećaje i poruke nose te na osnovi toga naučiti donositi bolje odluke - na mreži! Roditelji će biti educirani kako na vrijeme primijetiti prve znakove problema (prekomjerno korištenje interneta, *online* nasilje, krađu identiteta itd.) te o načinima postavljanja ograničenja adolescentima. S novinarima će se raditi na osvještavanju stereotipa o mladima koji se u medijima promoviraju, a koji mogu narušiti njihovo samopouzdanje. Navedene aktivnosti provodit će studenti psihologije i socijalnog rada koji obavljaju studentsku praksu, u suradnji sa srednjim školama na području Zagreba i Osijeka.

Ključne riječi: mediji, djeca, digitalni svijet, zaštita, online nasilje

Podrška pedagoško-psihološkog tima škole u kreiranju programa za stručno usavršavanje nastavnika

Dedić Bukvić Emina¹, Dautbegović Amela²

¹Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, ²Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Pedagoško-psihološki tim škole bi trebao da se bavi unapređenjem nastavničke profesije učestvujući u kreiranju programa za stručno usavršavanje nastavnika. Jačajući nastavničke kompetencije stvaraju se bolji uslovi za kvalitetno podučavanje učenika.

Cilj rada je identificirati ulogu i podršku pedagoško-psihološkog tima škole u kreiranju programa za stručno usavršavanje nastavnika. U skladu s tim realizirane su fokus grupe sa nastavnicima različitih predmetnih područja, kao i sa pedagozima i psiholozima osnovnih i srednjih škola u Kantonu Sarajevu. U okviru istraživanja realizirano je šest fokus grupa, a u svakoj fokus grupi učestvovalo je između 9 i 12 učesnika. Analizom dobivenih podataka izvedeni su zaključci značajni za unapređenje programa stručnog usavršavanja nastavnika i utvrđivanje obaveza i odgovornosti pedagoško-psihološkog tima škole. Iako pedagozi i psiholozi imaju kompetencije za organizovanje i sprovođenje programa stručnog usavršavanja nastavnika još uvijek nisu prepoznati kao ključna karika u cijelom procesu za što je prvenstveno odgovorna postojeća obrazovna politika u KS. Značaj rada ogleda se u nuđenju smjernica za revaloriziranje nastavničke profesije u očima svih učesnika odgojno-obrazovnog procesa i definiranje uloge pedagoško-psihološkog tima škole.

Ključne riječi: pedagoško-psihološki tim, nastavnici, stručno usavršavanje

Poremećaji u ponašanju: Faktori rizika iz školskog konteksta – Pregledni rad

Kulo Selma, Zvizdić Sibela

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Dječije ponašanje predstavlja rezultat dinamičnog odnosa koji postoji između ličnih osobina djeteta i njegove okoline, a koji je protkan djelovanjem mnogobrojnih rizičnih i zaštitnih faktora. Zahvaljujući većem broju dosadašnjih empirijskih radova, utvrđen je značajan broj faktora rizika za razvoj poremećaja u ponašanju u doba djetinjstva i adolescencije. S povećanjem broja faktora rizika u individualnom, obiteljskom i školskom kontekstu, nažalost, povećava se i vjerovatnoća za razvoj poremećaja kod djeteta. U svrhu planiranja preventivnih i ranih intervencijskih aktivnosti, kako u školi tako i u široj zajednici, neophodno je posebnu pažnju posvetiti identificiranju i razumijevanju faktora rizika iz školskog konteksta (npr. slab školski uspjeh, odbačenost od strane vršnjaka, neadekvatna školska klima, slabo razvijene akademske vještine učenika i dr.) uz istovremeno prepoznavanje i jačanje faktora zaštite. Čini se kako u našem društvu škole još uvijek nisu prepoznate kao relevantna karika u sistemu prevencije poremećaja u ponašanju, te su nam

stoga neophodni radovi koji se bave istraživanjem povezanosti komponenti školskog sistema i problema u ponašanju učenika. U ovom radu pokušali smo dati pregled postojećih faktora rizika iz školskog konteksta odgovornih za razvoj poremećaja u ponašanju u doba djetinjstva i adolescencije.

Ključne riječi: poremećaji u ponašanju, faktori rizika, školski kontekst, djeca, adolescenti

Neke odrednice počinjenog nasilja u školi i susjedstvu

Omersoftić Elma¹, Zvizdić Sibela²

¹Osnovna škola „Edhem Mulabdić“, Sarajevo, ²Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Izloženost mlađih adolescenata nasilju u zajednici (školi i susjedstvu) u vidu počinitelja nasilja, može imati mnogobrojne negativne i dugoročne posljedice kako za direktne žrtve, svjedoke i počinitelje nasilja tako i za cjelokupnu zajednicu. Stoga je cilj ovoga istraživanja bio ispitati odnos između nekih odrednica (spol, agresivnost, depresivne reakcije, samopoštovanje, nadzor roditelja, socijalna podrška od obitelji, vršnjaka i nastavnika) s jedne strane i izloženosti nasilju u zajednici u vidu počinjenog nasilja kod mlađih adolescenata s druge strane. Očekivalo se da će značajni prediktori počinjenog nasilja u zajednici (školi i susjedstvu) biti muški spol, veća razina agresivnosti i depresivnih reakcija, niža razina samopoštovanja, niža razina roditeljskog nadzora te niža razina percipirane socijalne podrške od obitelji, vršnjaka i nastavnika. Na uzorku od ukupno 300 mlađih adolescenata (160 djevojčica, 138 dječaka; dva učesnika nisu precizirali spol), prosječne dobi 12.97 (SD=1.17), primijenjeni su mjerni instrumenti: Skala agresivnosti; Birlesonova skala depresivnosti; Rosenbergova skala samopoštovanja; Skala roditeljskog nadzora; Skala percipirane socijalne podrške; Skala viktimizacije - Skala izloženosti nasilju u školi i Skala izloženosti nasilju u susjedstvu. Prema rezultatima logističke regresijske analize utvrđeno je da regresijski model objašnjava 28,3% varijance kriterija izloženost nasilju u zajednici u vidu počinjenog nasilja u školi, a omnibus test modela je statistički značajan. Nadalje, na temelju rezultata druge logističke regresijske analize utvrđeno je da regresijski model objašnjava 15,7% varijance kriterija izloženost nasilju u zajednici u vidu počinjenog nasilja u susjedstvu, a omnibus test modela je statistički značajan. Prediktorska varijabla agresivnost ima najveći i statistički značajan doprinos u predikciji počinjenog nasilja u školi i susjedstvu. Odgovornost lokalne zajednice odnosi se na mogućnost identificiranja i što ranijeg prepoznavanja odrednica počinjenog nasilja od strane mlađih adolescenata u školi i susjedstvu te u mogućnosti primjene dobivenih rezultata istraživanja s ciljem planiranja i provođenja dugoročnih intervencija koje bi bile usmjerene na prevenciju nasilja u zajednici te na unapređenje mentalnog zdravlja učenika i njihovog razvijanja u socijalno i emocionalno zrele i stabilne odrasle osobe.

Ključne riječi: počinjeno nasilje u školi i susjedstvu, mlađi adolescenti, agresivnost, nadzor roditelja

Prokrastinacija i traćenje vremena kod studenata

Zvizdić Sibela, Mišetić Katarina, Hasanbegović-Anić Enedina

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Istraživanje je koncipirano s ciljem utvrđivanja načina traćenja vremena te povezanost između opće prokrastinacije, samosuosjećanja i percipiranog stresa kod studenata. Korišteni mjerni instrumenti: Skala opće prokrastinacije, Skala samosuosjećanja, Skala percipiranog stresa, Upitnik sociodemografskih podataka, Lista načina traćenja vremena od strane studenata te 11 čestica Likertovog tipa za procjenu učešća studenata u različitim aktivnostima. Ovo preliminarno (pilot) istraživanje provedeno je tokom maja 2019. godine na uzorku od 277 studenata, od 1. do 5. godinestudija, sa tri odsjeka Filozofskog fakulteta. Uzorak čini 249 studentica (89.9%) i 28 studenata (10.1%). Prosječna dob učesnika je 21.76 (SD=2.50), a raspon godina je od 19 do 39. Putem istraživanja utvrđeno je 11 načina na koje studenti traće svoje vrijeme (npr. gledanje TV-a, korištenje interneta, itd.). Prosječan broj faktora tj. načina na koje studenti gube vrijeme iznosi 4,78 (SD=2,07, N=277). Prema rezultatima ovoga istraživanja, utvrđena je umjerena, statistički značajna, pozitivna povezanost između razine opće prokrastinacije i ukupnog broja načina na koje studenti traće svoje vrijeme. Najveći broj učesnika i to 247 (89,2%) navode korištenje interneta (putem mobitela, tableta, računara), a najmanji broj 32 (11,6%) učesnika navode razgovaranje putem telefona kao načine traćenja svoga vremena. Da bi se ispitao odnos između proučavanih varijabli izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacija. Na temelju rezultata, utvrđeno je da studenti koji su skloniji prokrastinaciji ujedno percipiraju više razine stresa. Nadalje, utvrđena je i statistički značajna, niska i negativna korelacija između razine opće prokrastinacije i razine suosjećanja prema sebi te statistički značajna i umjereno negativna povezanost između razine samosuosjećanja i razine percipiranog stresa kod studenata. Rezultati ovoga preliminarnog istraživanja nude korisne smjernice za kreiranje novog mjernog instrumenta tj. skale za ispitivanje načina traćenja vremena te za planiranje opsežnijeg budućeg istraživanja prokrastinacije kod studentske populacije.

Ključne riječi: opća prokrastinacija, traćenje vremena, studenti, percipirani stres, samosuosjećanje

How accurate are students' score predictions?

Jusić Mersiha

Internacionalni Univerzitet u Sarajevu

A research was conducted at an international university using a sample of 85 students (of whom 51 were female) attending three psychology courses. Their predictions regarding their final exam scores were collected two weeks before the final exam, and compared with

the actual scores. Administered questionnaire contained items about students' age, gender, length of study, department, high school GPA, perception of their ability and motivation, along with a self-esteem measure (Rosenberg Self-Esteem Scale, 1965) and shortened version of Rotter's Locus of Control Scale (Rotter, 1966). Majority of students were overconfident regarding their success, with more than 60% of them describing their abilities as either above average or exceptional. Generally, more successful students were less optimistic about their future score (23%). This is in line with a wide known phenomenon of *unskilled-and-unaware*. Although there were no significant differences in self-esteem between males and females, males had higher score predictions than females ($t=-2.01$, $df=82$, $p<.05$). Freshman students showed greater expectations compared with other students ($U=389.500$, $Z=-2.02$, $p<.05$), and less internal locus of control compared with their more experienced colleagues ($U=364.000$, $Z=-2.06$, $p<.05$). Interestingly and somewhat unexpectedly, psychology students displayed less internal locus of control compared to students from other departments ($U=517.000$, $Z=-2.30$, $p<.05$). Implications of the results suggesting the aforementioned factors related to possible lack of students' metacognitive awareness for the teaching process are analyzed and discussed.

Keywords: expectations, predictions, locus of control, self-esteem, students

Ka jačanju funkcionalne pismenosti u školi: Paralelni model poticanja kreativnosti

Pušina Amir

Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

U ovome radu prvi put se predstavlja paralelni model poticanja kreativnosti - PuMPKin, kao jedan od mogućih pristupa u jačanju funkcionalne pismenosti i nastavnika/ca i učenika/ca u procesu školskog učenja. Pojam „paralelno“ odnosi se na simultano i (ili) konsektivno komuniciranje/operiranje nastavnim sadržajima u procesu pouka/učenje gdje je prvi sadržaj zadani-kurikularni, a drugi porijeklom i domenom u potpunosti otvoreni, tragalački. Otvoreni sadržaj ima kontekstualnu ulogu ideacije, šire i dublje problemske kognitivne elaboracije, afektivno-motivacijskog pobuđivanja i mnemonika, „događaja“ u razredu. Traganje nastavnika za otvorenim sadržajima i njihovo novo-isčitavanje uvjet je lociranja zadanog sadržaja u neobičan, izazovan kontekst. Tako se, npr. u Akutagawinoj kratkoj priči „Tijelo žene“, pažljivim interpretativnim i kreativnim čitanjem mogu otkriti doslovno svi sadržaji predmeta psihologije kao nauke, od osjeta, do stanja svijesti i različitosti ponašanja. PuMPKin i pomiruje i održava napetost između profesionalne nastavničke autonomije i institucionalnih zahtjeva/pritisaka. Radi se o svojevrsnom prevladavanju paradoksa u procesu pouka/učenje – o(p)stati slobodnim pod strukturiranim, često rigidno određenim uslovima koje nameće (obrazovni/politički?) sistem. PuMPKin pomjera ulogu nastavnika u procesu poučavanja od instrukcionizma koji uglavnom rezultira površnim, „raštrkanim“ znanjem, do izuzetno zahtjevne vođene improvizacije koja pulsira raznolike potrebe učenika i rezultira njihovim kreacijskim, dubokim znanjem, drugim riječima – (multi)funkcionalnom pismenošću: (1) konceptualnim razumijevanju temeljnih principa i

teorija, “pojmovna” određenih sadržaja; (2) obuhvatanjem različitih fragmentarnih znanja u jedan eksplanatorno-elaboracijski model; (3) inter i transdisciplinarno umreženim znanjem; (4) adaptibilnošću, fleksibilnošću i transferabilnošću u primjeni, kako u školskom i radnom okruženju/izazovima, tako i situacijama novih učenja. Kreacijsko znanje zasigurno jeste jedan od temeljnih uvjeta funkcionalne pismenosti koja, sudeći prema posljednjim rezultatima PISA istraživanja u Bosni i Hercegovini (2019), nije na zavidnom nivou. Utemeljen na konstruktivističkoj paradigmi učenja/pučavanja; humanističkoj i geštalt psihologiji; savremenim i klasičnim teorijama ljudske inteligencije, kreativnosti, intelektualnih stilova i učenja (Amabile, Beghetto, Chand, Gardner, Kvaščev, Osgood, Sawyer, Pratt, Runco, Sternberg, Zhang), PuMPKin model uz sistemsku podršku i sistematsku primjenu može biti jedan od generatora jačanja kreativnosti-funkcionalne pismenosti i nastavnika i učenika na svim nivoima obrazovanja.

Ključne riječi: funkcionalna pismenost, instrukcionizam, kreacijsko znanje, paralelni model poticanja kreativnosti, vođena improvizacija

Klinička psihologija

Online psihoterapija: Prednosti i izazovi

Alispahić Sabina

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Online psihoterapija, također poznata kao e-terapija, e-savjetovanje, teleterapija, ili cyber-savjetovanje, uključuje pružanje servis amentalnog zdravlja i podrške preko Interneta. Može se obavljati preko e-maila, sms poruka, video konferencije, online chata, ili telefonski. Cilj ovog rada je predstaviti prednosti i izazove primjene online psihoterapije kako bi zainteresirani psihoterapeuti kao i njihovi klijenti mogli napraviti izbor o primjeni online psihoterapije koji će biti baziran na relevantnim informacijama. Pregledom literature možemo zaključiti da se neki autori i organizacije snažno protive online psihoterapiji dok je neki drugi veoma podržavaju. Drugi autori zauzimaju objektivniju perspektivu razmatrajući prednosti i nedostatke kao i okolnosti i vrstu klijenata koji su pogodni za online psihoterapiju. Mnogo od onoga što se vjeruje da je efikasno u tradicionalnoj terapiji može se uraditi i putem Interneta. Kao i kod tradicionalne terapije, jedan od najvažnijih terapijskih komponenti je i dalje odnos terapeuta i klijenta, koji u online kontekstu mogu surađivati na nove načine. Nema sumnje da će Internet i u budućnosti biti sveprisutan u našim životima, pa se ne bi trebala zanemariti njegova značajna uloga u oblasti psihoterapije.

Ključne riječi: online psihoterapija, prednosti, izazovi

Upitne istraživačke prakse u kliničkoj psihologiji

Keljanović Anđela

*Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Filozofski fakultet,
Katedra za psihologiju*

Kriza poverenja u psihološku nauku i pouzdanost nalaza istraživanja pojavljuje se kada i rezultati neuspješnih replikacija 100 korelacionih i eksperimentalnih studija objavljenih u eminentnim psihološkim časopisima. Replikaciona kriza bila je zapažena u oblastima socijalne i kognitivne psihologije, dok oblast poput kliničke psihologije ostaje izolovana. Aktuelne psihološke publikacije karakteriše snažna orijentacija ka potvrđivanju hipoteza. Istraživanja pokazuju da je stopa potvrđenih hipoteza za oblasti psihologije i psihijatrije 92%, a čini se da je taj prag postignut prilagođavanjem dizajna studija, selektivnim prijavljivanjem nepotvrđenih, kao i post-hoc hipoteza. Klinička istraživanja se tradicionalno bave relativno retkim stanjima, imaju male veličine uzorka i nisku statističku moć, pa se

zato čini da je malo verovatno da će klinička psihologija biti imuna na ozbiljne probleme sa replikacijom. Prema nekim istraživanjima klinička psihologija je manje uključena u diskusiju o replikaciji zbog metodološkog pristupa koji je drugačiji nego u ostalim poljima. Cilj ovog rada je da prikaže rezultate istraživanja upitnih istraživačkih praksi i pristrasnosti izveštavanja, pogotovo u oblasti psihoterapije. Pristrasnost izveštavanja o rezultatima je česta u kliničkoj psihologiji i ukazuje da su autori skloni da menjaju prvobitno dobijene rezultate kako bi izbegli nepoželjne nalaze. Kriza replikacije u kliničkoj psihologiji je uočljiva kada se prouči literatura o efikasnosti različitih psihoterapija. Nalazi efikasnost farmakoloških naspram psiholoških tretmana, su uglavnom nedosledni. Treba uložiti napore da se promeni trenutna struktura podsticaja koja nenamerno promovise i nagrađuje upitne istraživačke prakse.

Ključne reči: klinička psihologija, psihoterapija, upitne istraživačke prakse

Motivi za bavljenje psihoterapijom: Iskustva psihoterapeuta

Alispahić Sabina, Hasanbegović-Anić Enedina

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Osobe koje žele da završe edukaciju iz određenog psihoterapijskog pravca provedu nekoliko godina u edukaciji koja podrazumijeva značajno ulaganje energije, vremena i novca. Ipak, jako se malo pažnje posvećuje u istraživanju njihovih motiva za takav životni potez. Rijetka su empirijska istraživanja o tome, ko zapravo postaje psihoterapeutu i zašto. S obzirom na nedostatak istraživanja na ovu temu, posebno na našem području, u ovom istraživanju željeli smo istražiti iskustva psihoterapeuta i njihovu motivaciju za bavljenje psihoterapijom. Kako bismo bolje razumijeli njihove doživljaje, primijenili smo kvalitativnu metodologiju. Sudionici istraživanja bili su psihoterapeuti različitih psihoterapijskih orijentacija: EMDR, sistematske konstalacije, transakciona analiza, kognitivno-bihevioralna psihoterapija, realitetna psihoterapija, psihodrama i geštalt psihoterapija. Nekoliko psihoterapeuta je završilo više od jedne edukacije iz psihoterapije. Ukupno je učestvovalo devet psihoterapeuta od kojih su pet žena i četiri muškarca, prosječne dobi od 31,4 godine i u prosjeku sa 4,8 godina iskustva u radu s klijentima. Za potrebe ovog istraživanja izradili smo online upitnik sa 12 otvorenih pitanja koja su se odnosila na nekoliko područja našeg interesa: psihoterapijski pravac kojim se sudionici bave, njihovo iskustvo u psihoterapiji, vrsta klijenata s kojima rade te njihovi motivi za bavljenje psihoterapijom. Prema odgovorima sudionika, bavljenje psihoterapijom je uglavnom pozitivno utjecalo na njih, u smislu da su postali stabilniji, razvili bolje interpersonalne odnose, asertivnost i emocionalnu inteligenciju. Kada su u pitanju motivi sudionika za bavljenje psihoterapijom, iz njihovih odgovora izdvajaju se tri teme: mogućnost pomaganja drugima, mogućnost stalnog ličnog i profesionalnog usavršavanja, te znatiželja i interes za samoanaliziranje i analiziranje drugih. U ovom istraživanju također smo pitali psihoterapeute šta ih najviše raduje odnosno rastužuje u radu s klijentima. Prema njihovim odgovorima, najviše ih raduje kada vide da se kvalitet života klijenta uistinu poboljšao, da su napravili konkretne

promjene i da su postali autentičniji. S druge strane, žalosti ih kada primijete da klijenti nemaju odgovarajuće resurse i podršku svoje okoline, kada slušaju o njihovim prethodnim neuspjesima i teškim sudbinama. Prema rezultatima ovog istraživanja možemo zaključiti da su kod psihoterapeuta prisutni razni motivi za bavljenje psihoterapijom, od altruističnih do želje za cjeloživotnim rastom i razvojem.

Ključne riječi: psihoterapija, psihoterapeuti, motivacija

Psihologija ovisnosti

Brlas Siniša

Zavod za javno zdravstvo "Sveti Rok" Virovitičko-podravske županije, Hrvatska

Knjiga je kompilacija ranijih publikacija ovoga autora, profesora psihologije Siniše Brlasa, koje afirmiraju psihologiju ovisnosti kao relativno novo područje primijenjene psihologije. Upotpunjena je novim spoznajama o važnosti psihologije u interdisciplinarnom pristupu borbi protiv ovisnosti i njome se psihologija snažnije pozicionira kao jedna od najvažnijih pomagačkih struka u prevenciji ovisnosti i tretmanu ovisnika, a psihologija ovisnosti afirmira se kao područje primijenjene psihologije.

Podijeljena je u dvanaest poglavlja. U prvim poglavljima govori se o mjestu i ulozi psihologije i psihologa u kontekstu borbe protiv ovisnosti, slijede poglavlja o psihološkoj i biološkoj osnovi ovisnosti, psihologiji u prevenciji ovisnosti, psihološkim pristupima ovisnosti (psihodukaciji, savjetodavnom radu s ovisnicima i tretmanu ovisnika), komunikaciji s ovisnicima te poglavlja o evaluaciji i superviziji rada psihologa. U prilogima su instrumenti za rad psihologa i ostalih stručnjaka (o samoprocjeni i evaluaciji rada s klijentima i primjeri testova informiranosti za klijente). Na kraju su popis literature, bilješka o autoru i izvaci iz stručnih recenzija.

Knjiga naglašava koliko je važna interdisciplinarna suradnja u stručnim timovima u resorima u kojima se skrbi o prevenciji ovisnosti i tretmanu ovisnika. Nastala je u okviru projekta „Zajedno snažniji u borbi protiv ovisnosti“ kojega je financiralo Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske, a u 2017. i 2018. godini provodio Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije. Izdavač prvog izdanja je Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije, Virovitica 2018., a izdavač drugog izdanja je Novi redak, Zagreb 2019.

Ključne riječi: ovisnost, psihologija ovisnosti, knjiga

Podrška svjedocima u pravosuđu: Uloga psihologa i instrumenti psihološke podrške

Taso Deljković Alma

Psihološka podrška koja se pruža svjedocima/žrtvama u krivičnom postupku, pokazala se kao izuzetno bitan segment pravosudnog procesa. Sama ideja se zasniva na podršci, prvenstveno psihološkoj pa potom administrativnoj, tehničkoj i drugoj, svjedocima prilikom davanja izjave, odnosno svjedočenja. Cilj takvog pristupa je smanjiti intenzitet anksioznih reakcija i dodatne traumatizacije svjedoka prilikom ovih postupaka, uzmemo li u obzir da je svjedočenje ponovni prolazak kroz traumatsko iskustvo, odnosno retraumatizacija, koja ako nije stručno praćena, može izazvati dodatne posljedice po psihofizičko stanje individue. S druge strane, u organizacionom smislu, sistem podrške svjedocima/žrtvama se pokazao kao značajan segment unaprijeđenja efikasnosti krivičnog postupka.

Stručni rad o navedenoj temi, ima za cilj prikazati prednosti i ulogu koje Odjeljenje za podršku svjedocima i psiholog kao dio tog tima, imaju ne samo u toku krivičnog postupka, nego i prema svjedocima/žrtvama u objašnjavanju i predstavljanju njihovih prava i obaveza koje imaju u krivičnom postupku.

U cilju lakšeg razumijevanja oblasti, obrazložiti će se historijat razvoja sistema podrške svjedocima/žrtvama u pravosuđu u Bosni i Hercegovini i regiji, koji kao vrlo mlada profesionalna grana egzistira od 2005. godine.

Nadalje, detaljnije će se razjasniti i pojam psihološke podrške u pravosuđu, ali i emotivne podrške, te ukazati na razlike između ova dva pojma u specifičnom kontekstu pravosudnog sistema. Ono što je važno za daljnji razvoj specifične oblasti, prikazati će se uloga psihologa u komunikaciji sa svjedocima/žrtvama, ali i obaveze koje psiholog kao stručno lice ima u krivičnom postupku.

Kako je proces pružanja podrške svjedocima/žrtvama izuzetno kompleksan, kroz iskustva i prikaze slučajeva Odjeljenja za podršku svjedocima Suda BiH, detaljno će razjasniti sam proces i psihološki instrumenti podrške koje stručna lica za podršku svjedocima koriste u svom radu.

Osim toga, razjašnjavanjem tematike i bližim uvidom u pojam psihološke podrške u pravosuđu, isti će biti jasnije prikazan stručnoj zajednici, stručnim licima, psiholozima i drugim pomagačkim strukama, koji sa svojim znanjima i vještinama mogu i sami biti dio tog procesa.

Ključne riječi: podrška svjedocima/žrtvama, retraumatizacija, emotivna podrška

Model uspješnog uključivanja korisnika usluga u mentalnom zdravlju i njihovih porodica u proces oporavka: Preliminarni rezultati studije IMPULSE i projekta dnevno rekreativnog centra

Šetić Remzija¹, Majstorović Tihana¹, Aleksić Mina², Zebić Mirjana³

¹Udruženje Menssana, Sarajevo, ²NVO Prostor, Beograd, ³Univerzitet u Beogradu, Medicinski fakultet, Klinički centar Srbije

Studija IMPULSE Univerziteta Queen Mary iz Londona nudi jedinstvenu priliku radikalnog poboljšanja brige o osobama s psihotičnim poremećajima u zemljama s niskim i srednjim dohotkom u jugoistočnoj Europi. Jedan od ciljeva studije je uključivanje korisnika usluga u mentalnom zdravlju i njihovih porodica u proces oporavka. Uključivanje se temelji na formiranju savjetodavnih tijela korisnika i porodica koji prate i koriguju rad u toku projekta, te razvoja modela korisničkih udruženja, u kojim profesionalci i korisnici zajedno upravljaju udruženjem i razvijaju ga. U Bosni i Hercegovini Udruženje Menssana uključeno je u studiju kao model korisničkog udruženja, a studija se provodi još u Srbiji, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji i Kosovu.

Cilj ovog rada je prikazati preliminarne rezultate IMPULSE studije po pitanju uključivanja korisnika u zemljama regije, u periodu od tri godine a koji se odnose na: aktivno uključivanje korisnika i članova porodice; iniciranje osnivanja korisničkih udruženja u regiji; razvijanje modela za uključivanje i osnaživanje korisnika i porodica. Također ćemo prikazati model funkcionisanja dnevno-rekreativnog centra Menssana koji se razvija paralelno sa studijom IMPULSE i koji je primjer dobre prakse u razvoju korisničkog udruženja.

Rezultati projekta su potvrdili ispravnost temeljne ideje da su ljudi koji žive s problemima mentalnog zdravlja najbolji izvor informacija i najbolji zagovornici svojih prava u društvu uz adekvatnu pomoć profesionalaca u tome. Dobili smo značajan uvid u funkcionisanje korisničkih udruženja u regiji. Formirali smo i aktivno održali rad savjetodavnih tijela korisnika usluga u mentalnom zdravlju i članova porodica. Na osnovu njihovih potreba i iskustava doprinjeli smo kreiranju svih programa IMPULSE studije, posebno u dijelu zagovaranja osnivanja korisničkih udruženja u regiji i kreiranju aktivnosti u samim udruženjima.

Ključne riječi: korisnici usluga u mentalnom zdravlju, korisnička udruženja, IMPULSE studija

Kognitivno-bihevioralne tehnike u radu sa porodicom u procesu razvoda – Prikaz slučaja

Žilić Ismira

Prva gimnazija u Zenici

Poznato je da razvod može biti veoma stresan i za roditelje i za djecu, pogotovo ako su mu prethodili sukobi i emocionalna napetost u porodici, te ako se taj obrazac ponašanja nastavlja u toku i nakon razvoda.

Po kognitivnom modelu, određena situacija sama po sebi ne određuje kako će se ljudi osjećati, već način nakoji se ta situacija interpretira. Prema tome, reakcija na razvod, roditelja i djece, bit će određena interpretacijama i značenju kojeg mu oni pripisuju. Zavisno od njihovog intelektualnog i emocionalnog razvoja, kod djece se susreću razna distorzirana vjerovanja razloga zašto se roditelji razvode.

Članovi porodice se suočavaju sa pojavom različitih emocija i teškoćama u identifikaciji i regulaciji istih. Prekid bračne zajednice, podrazumijeva i prilagodbu na nove životne okolnosti koje zahtjevaju donošenje odluka o velikom broju različitih problema u kratkom vremenskom periodu. Uprkos vrlo intenzivnim neugodnim emocijama, roditelji moraju planirati aktivnosti koje će kod djece, a i kod njih samih, biti povezane sa ugodom i dobrim osjećajima.

Svrha ovog rada je prikazati mogućnosti upotrebe kognitivno- bihevioralnih tehnika u radu sa porodicom (majka i dvoje djece – adolescenti) u procesu razvoda s ciljem učenja i potkrepljenja adaptibilnih obrazaca misli, emocionalnih reakcija i ponašanja na ovu stresnu situaciju. Početna procjena je uključivala klinički intervju, primjenu MMPI inventara, BAI, BDI i BHS inventara za majku, te Junior EPQ, CDI inventar za djecu. U tretmanu su postavljeni individualni i zajednički ciljevi članova porodice, koji su, kroz individualne, grupne seanse i samostalan rad klijenata, ostvareni tokom perioda od 8 mjeseci (22 susreta). Rezultati terapijskog rada upućuju na djelotvornost kognitivno-bihevioralnih tehnika u normalizaciji narušenih porodičnih odnosa, efektivnijim načinima komunikacije, smanjenom broju sukoba između partnera, te umanjivanju intenziteta ljutnje i povećanju osjećanja sigurnosti kod djece.

Ključne riječi: razvod, kognitivno-bihevioralne tehnike, adolescenti

Izvori i značaj socijalne podrške tokom trudnoće

Čizmo Erna, Dautbegović Amela

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Socijalna podrška se odnosi na različite aspekte društvenih odnosa, te uključuje mehanizme koji mogu pojedinca zaštititi od negativnog djelovanja stresa. Socijalna podrška i socijalni odnosi smatraju se važnim jer doprinose unapređenju kvalitete zdravlja. Rezultati

istraživanja (Priel i Besser, 1999; 2000; prema Ercegovac i Penezić, 2011) ukazuju da su zdravstveno stanje majke, kao i razina simptoma depresije i anksioznosti, te uspješna prilagodba na roditeljstvo povezani sa višom razinom socijalne podrške tokom trudnoće. Cilj ovog rada je pružiti pregled spoznaja o socijalnoj podršci i njenoj ulozi i značaju tokom trudnoće, te ispitati percipiranu socijalnu podršku od strane bliskih osoba kod trudnica na području Kantona Sarajevo. U istraživanju koje je realizirano u maju 2019. godine, učestvovala su 94 trudnice (N=94) na području Kantona Sarajevo. Kako bi se dobile informacije o tome kako trudnice na području Kantona Sarajevo percipiraju socijalnu podršku primjenjen je Upitnik percipirane socijalne podrške (Jakovljević, 2004), te su prikupljeni podaci o pojedinim sociodemografskim obilježjima. Kvalitativnom analizom prikupljenih podataka dobiveni su rezultati koji ukazuju da trudnice na području Kantona Sarajevo često imaju na raspolaganju različite oblike socijalne podrške od bliskih osoba u svom okruženju. U konačnici, trudnicama je najvažnije da u stresnom periodu trudnoće imaju osobe koje će ih ohrabriti. Praktične implikacije rada se prvenstveno odnose na mogućnosti planiranja i provođenja preventivnih aktivnosti usmjerenih na unapređenje kvalitete mentalnog i fizičkog zdravlja trudnica.

Ključne riječi: socijalna podrška, trudnoća, percepcija socijalne podrške, zdravlje trudnica

Kognitivno – bihevioralni pristup u tretmanu paničnog poremećaja: Prikaz slučaja

Harmandić Amela

JU „Dom – porodica“ Zenica

Glavni cilj ovog rada jeste prikaz kognitivne konceptualizacije te kognitivnih i bihevioralnih tehnika u svrhu povećanja nivoa funkcionalnosti klijenta sa paničnim poremećajem.

Kognitivno-bihevioralni model paničnog poremećaja podrazumijeva da pojedinci mogu prvo doživjeti iskustvo panike ili visoku razinu anksioznosti zbog biološke ranjivosti, stresa ili tjelesnih uzroka kao što je bolesti. Osjeti fiziološkog uzbuđenja poput vrtoglavice, znojenja ili lupanja srca vode do pogrešnih katastrofičnih kognitivnih interpretacija („Ludim!“ ili „Imam infarkt!“) a one opet do povećane fiziološke pobuđenosti čime se zatvara krug panike. U kasnijim situacijama, pojedinac pogrešno tumači senzacije fiziološkog uzbuđenja kao pokazatelje da će se katastrofične posljedice neizostavno dogoditi. Pojedinac razvija anticipirajuću anksioznost i izbjegava situacije koje povezuje sa rizikom od paničnog napada. Pored izbjegavajućih ponašanja, pojedinac često razvija i sigurnosna ponašanja s ciljem umanjavanja anksioznosti. Međutim, izbjegavajuća i sigurnosna ponašanja samo održavaju panični poremećaj.

Učinkovitost KBT tretmana dokazuju postignuti ciljevi koje je klijent postavio na početku terapije: naučiti tehnike ovladavanja paničnim napadom, umanjiti broj paničnih napada, voziti automobil, povećati broj izlazaka sa prijateljima, moći ostati sam u kući, povećati fizičku aktivnost.

Neke od tehnika koje su korištene u ovom slučaju su: tehnika abdominalnog disanja, bihevioralna aktivacija, praćenje i planiranje aktivnosti uz ocjenu zadovoljstva, izlaganje, tehnika skretanja pažnje, kognitivna restrukturacija...

Ishodi tretmana ogledaju se u tome da je klijent ponovo počeo da vozi automobil što mu je predstavljalo i najveći problem, postao je fizički aktivniji te se i njegov nivo funkcionalnosti povećao. Sa smanjenjem nivoa anksioznosti, došlo je i do smanjenja nivoa depresivnosti što je rezultiralo poboljšanjem kvaliteta njegovog života.

Ključne riječi: panični poremećaj, kognitivna konceptualizacija, kognitivno-bihevioralne tehnike

Zdravstvena pismenost u Bosni i Hercegovini kroz interdisciplinarnost

Džanko Minka

Odsjek za germanistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Cilj istraživanja je identificiranje karakterističnih komunikacijskih oblika zdravstvenog ponašanja bosanskohercegovačkih pacijenata i njihov utjecaj na interakciju sa ljekarima. Istraživanje razgovora je interdisciplinarno istraživačko područje u kojem se istražuju strukture i principi organizacije verbalne interakcije. U istraživanja su uključene lingvistika, psihologija, sociologija, govorništvo i etnografija. Osnovna metoda istraživanja u ovom radu je lingvistička analiza konverzacije. Korpus istraživanja čine 22 autentična govorna zapisa između bosanskohercegovačkih ljekara i pacijenata . Komunikacija između ljekara i pacijenata je uvjetovana onim što je dozvoljeno ili nije dozvoljeno , uz poštivanje određenih normi i procedura koje važe za različite institucionalne kontekste (Heritage/Clayman 2010: 34). Ljekari posjeduju i pokazuju stručno medicinsko znanje, no u razgovoru i procesu liječenja se oslanjaju na subjektivno znanje pacijenata o simptomima njihove bolesti i iskustvima u vezi sa istom (Brünner 2005). Rezultati analize pokazuju negativne oblike zdravstvenog ponašanja pacijenata, odnosno nisku razinu zdravstvene pismenosti. Neki od primjera su nepoznavanje naziva lijekova ili informacija u vezi sa prijašnjim pregledima i operacijama ili nepridržavanje terapije. Na temelju rezultata možemo zaključiti da ovakav nivo zdravstvene (ne)pismenosti pojačava asimetričnost odnosa između ljekara i pacijenta, koja se manifestira kroz interaktivne radnje kao što su komunikacijski nesporazumi, neuspješna razmjena zdravstvenih i medicinskih informacija, ili pak kritiziranje i discipliniranje pacijenta. Dobiveni rezultati mogu poslužiti kao smjernice za razvijanje nacionalnih interdisciplinarnih projekata na utvrđivanju i unapređenju razine zdravstvene pismenosti bosanskohercegovačkih pacijenata i poboljšanju kvaliteta odnosa između ljekara i pacijenta.

Ključne riječi: zdravstvena pismenost, razgovori između ljekara i pacijenata, analiza konverzacije, interdisciplinarnost

Moderacioni efekat kognitivne reaktivnosti na mrežnu strukturu simptoma disforičnosti

Belopavlović Radomir, Novović Zdenka

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet u Novom Sadu

Prema mrežnoj perspektivi mentalnih poremećaja, združeno prisustvo simptoma ne odražava prisustvo latentnog uzročnika, već prirodnu povezanost tih simptoma (npr., nesanica – umor – pad koncentracije). Što simptom ima više veza, što je centralniji, to će lakše aktivirati ostatak mreže. Prema nekim autorima, stresori mogu aktivirati bilo koji simptom koji dalje aktivira povezane simptome, dok faktori vulnerabilnosti olakšavaju povezanost simptoma ili kao medijatori ili moderatori. Kognitivna reaktivnost (KR) je faktor vulnerabilnosti koji je definisan kao stepen u kom disforični afekat može da reaktivira negativne kognicije. Cilj ovog istraživanja je provera moderacionog efekta kognitivne reaktivnosti na povezanost simptoma disforičnosti.

U istraživanju je od većeg uzorka ispitanika odabrano njih 214 (174 ženskih ispitanika, $M_{\text{starost}} = 23.86$, $SD = 6.01$) koji su predstavljali prvi i poslednji kvartil u odnosu na izraženost stepena kognitivne reaktivnosti. KR je procenjivana na osnovu rezultata na upitniku Lajden Indeks Senzitivnosti na Depresivnost. Ispitanici su takođe popunjavali i skalu disforije iz skale Depresije, Anksioznosti i Stresa. Na osnovu podataka, konstruisana je mreža simptoma disforije za oba poduzorka, a mreže su poređene relevantnim statističkim paketom.

Kod ispitanika sa niskim stepenom KR, ajtem Pesimizam se pokazao kao najcentralniji, dok su kod ispitanika sa izraženom reaktivnošću centralni ajtemi Pesimizam i Disforični afekat. Rezultati sugerišu da ne postoji statistički značajna razlika u globalnoj strukturi mreže simptoma, $p = 0.63$, međutim, registrovana je statistički značajna razlika u globalnom intenzitetu povezanosti simptoma, $p = 0.04$.

Rezultati ukazuju na povećanu globalnu umreženost simptoma u svetlu visoke reaktivnosti, kao i porast centralnosti disforičnog afektiviteta. Ovi rezultati idu u prilog mrežnoj perspektivi, gde registrovani faktori vulnerabilnosti olakšavaju aktivaciju među simptomima. U praktičnom smislu, registrovanje i rad na obrascima reaktivacije simptoma može biti korisno terapijsko sredstvo.

Ključne reči: mrežni model, kognitivna reaktivnost, depresivnost

The impact of the relationship between psychological flexibility and self-concept on the prediction of depression, anxiety and stress

Čekrlija Đorđe¹, Marjanović Bojan, Vujaković Lana¹, Damjanić Milana¹, Dojčinovski Ilija²

¹Faculty of philosophy, University of Banja Luka, ²International Psychoanalytic University, Berlin

The aim of this study was to consider the effect of psychological flexibility and self-concept relationship on depression, anxiety and stress. The sample included 154 respondents (80 female) between 19 and 63 years of age ($M=31.45$, $S=9.14$). The data was collected using online questionnaires: Auto-Concepto Forma 5 (AF-5), Depression, Anxiety and Stress scale (DASS-21), and Acceptance and Action Questionnaire (AAQ-II). The data was analyzed using correlation, hierarchical multiple regression and mediation analysis. Psychological flexibility was the most important predictor of anxiety ($\beta=-.50$; $t=-6.50$; $p<.01$), depression ($\beta=-.55$; $t=-7.20$; $p<.01$) and stress ($\beta=-.52$; $t=-7.03$; $p<.01$), while emotional self-concept was a significant predictor of anxiety ($\beta=-.31$; $t=-4.04$; $p<.01$) and stress ($\beta=-.30$; $t=-4.02$; $p<.01$). Introducing psychological flexibility among the predictor variables within the hierarchical regression analysis leads to significant changes in the relationship between self-concept primary domains and distress measures; anxiety ($\Delta R=.107$), depression ($\Delta R=.128$) and stress ($\Delta R=.111$). In mediation analysis, psychological flexibility was an independent variable, primary domains were mediators, while distress measures were dependent variables. Results confirmed direct impact of the psychological flexibility on anxiety ($R=-.389$; $F(4,147)=25.397$; $p<.01$), depression ($R=-.522$; $F(4,147)=26.722$; $p<.01$) and stress ($R=-.332$; $F(4,147)=21.194$; $p<.01$). Emotional and physical self-concept were significant mediation variables which decrease direct impact of the psychological flexibility on distress measures.

Overall results emphasize psychological flexibility as the most significant predictor of depression, anxiety and stress. Emotional self-concept was significant predictor of distress measures, but it is more probable that self-concept in general has a mediation role in the relationship of psychological flexibility with depression, anxiety and stress.

Keywords: self-concept, psychological flexibility, anxiety, depression, stress

Kognitivno-bihevioralna terapija u sportu: Samopouzdanje u nogometu i prikaz slučaja

Holsedl Andreja

Jedan od najvažnijih psiholoških faktora koji odlučuje o uspješnosti u sportu je samopouzdanje sportaša. Samopouzdanje podrazumijeva vjeru u sebe i u svoje sposobnosti da možemo postići cilj ili uspješno izvršiti zadatak. U literaturi i u praksi naići ćemo na više

pojmovi koji opisuju različite oblike samovrednovanja: samoprocjena, samoefikasnost, samopouzdanje, samopoštovanje. Prvi cilj rada je opisati utjecaj niskog samopouzdanja na uspješnost sportaša i konkretnije definirati glavne uzroke za nisko samopouzdanje u sportu. Drugi cilj je prikazati kognitivno-bihevioralni tretman 24-godišnjeg vrhunskog nogometaša, koji je započeo terapiju sa sportskim psihologom zbog niskog samopouzdanja i njegovog negativnog utjecaja na izvedbu. Nogometaš igra na poziciji veznog igrača. U početku tretmana nije bio u sastavu prve momčadi. Na prethodnim utakmicama kao i na treninzima primjećuje mnogo automatskih misli, doživljava intenzivan strah, uznemirenost i tjelesnu uzbuđenost. Njegova igra previše je pasivna, što znači da izbjegava situacije u kojima postoji vjerojatnost na pogrešku. Kognitivne intervencije predstavljale su najveći dio tretmana i uključivale su psiho-edukaciju, kognitivnu restrukturaciju i postavljanje realnih ciljeva u igri, dok su bihevioralne intervencije bile usmjerene u tehnike izlaganja i relaksacije. Nakon 15 seansi, KBT intervencije su dovele do značajnih i vidljivih promjena u stilu razmišljanja i izvedbi tijekom utakmice. Izborio se za sigurno mjesto u prvoj momčadi, postao jedan od najbitnijih igrača u klubu i nakon dvije godine ostvario svoje karijerne ciljeve s transferom u inozemstvo. Predstavljanje ovog primjera ukazuje na važnost psihološke pripreme sportaša i primjenu kognitivno-bihevioralnog tretmana u sportskoj psihologiji.

Ključne riječi: kognitivno-bihevioralna terapija, samopouzdanje, sport, nogomet

Anizotropna anizotropija – Promena anizotropije opažene daljine¹

Tošković Oliver

Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Tendenciju ljudi da distance ka zenitu opažaju kao veće od fizički jednakih daljina ka horizontu nazivamo anizotropijom opažene daljine. Pretpostavka je da do anizotropije dolazi kako bi sistem uskladio opažaj daljine sa naporom potrebnim da se izvrši akcija na određenom pravcu. Pokret na vertikali je naporniji, zbog suprostavljanja gravitaciji, pa sistem povećanjem opažene daljine sugerise ulaganje većeg napora u taj pokret. Ako je anizotropija zaista povezana sa napornošću pokreta, da li se ona menja sa povećanjem udaljenosti opaženog objekta od posmatrača? Izveden je eksperiment na 19 ispitanika čiji je zadatak bio da ujednače udaljenosti dve sfere na dva pravca posmatranja, horizontalnom (ispred sebe) i vertikalnom (iznad sebe). Sfere su bile prečnika 20cm i nalazile su se na jednoj od 10 različitih egocentričnih udaljenosti, 5m, 10m, 15m, 20m, 25m, 30m, 35m, 40m, 45m i 50m. Eksperiment je izveden u virtuelnoj realnosti, korišćenjem opreme Oculus Rift DK2. Anizotropija opažene daljine je izražena kao odnos vertikalnih i horizontalnih procena, tako da vrednosti manje od 1 označavaju da se kraće procene na vertikali izjednačavaju sa dužim procenama na horizontali. Rezultati su pokazali značajne razlike u intenzitetu anizotropije na različitim udaljenostima ($F=3.903$, $df=9; 162$, $p<0.01$, $\eta^2=0.18$), takve da su procene daljine na dva pravca sličnije na većim udaljenostima. Odnos daljina na dva pravca se kreće od 0.72 na 5m do 0.91 na 50m, a promenu odnosa podjednako dobro opisuju i linearna ($r^2=0.75$) i eksponencijalna funkcija ($r^2=0.77$). Možemo zaključiti da se anizotropija opažene daljine postepeno smanjuje sa udaljavanjem od posmatrača, što ide u prilog hipotezi o usklađivanju opažene daljine sa napornošću pokreta na određenom pravcu.

Ključne reči: anizotropija, opažena daljina, napornost pokreta, odnos percepcije i akcije

¹Ovaj rad je pomognut sredstvima Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, projekat br. 179033.

Razlika u kapacitetu radnog pamćenja između anksioznih i neanksioznih sudionika

Koso-Drljević Maida, Lisica Delila, Džubur-Alić Amela, Stürmer Birgit, Valt Christian

Anksioznost negativno utiče na mnoge mentalne procese, a jedan od tih procesa je i radno pamćenje. Radno pamćenje je u službi složenih kognitivnih operacija, a izvođenje složenih i zahtjevnih zadataka može biti narušeno bez obzira da li se radi o anksioznosti kao stanju ili osobini ličnosti. U ovoj studiji cilj nam je bio ispitati povezanost nivoa anksioznosti i kapaciteta radnog pamćenja kod dvije grupe sudionika: N=27 anksioznih i N=22 neanksioznih. Jedna grupa ispitanika je imala visok nivo anksioznosti na skali stanja mjeren pomoću upitnika STAI-S i osobina ličnosti STAI-T (na oba upitnika rezultat 40 i iznad), dok je druga grupa ispitanika imala rezultat koji ne ukazuju na povišenu anksioznost. Radno pamćenje je kod obje grupe mjereno zadacima: *Operacionalni* i *Spacijalni opseg radnog pamćenja (OSPAN i SSPAN)*, Zadatak 1-unatrag (1-back), WAIS subtest *Ponavljanje brojeva* koji se sastoji iz zadatka *Ponavljanje brojeva unaprijed* i *Ponavljanje brojeva unatrag* i korištena je kontrolna mjera neposrednog i odgođenog pamćenja *Prisjećanje priče*.

Dobiveni rezultati su u skladu s teorijskim postavkama i postavljenim hipotezama: osobe koje imaju povišene razine anksioznosti imaju statistički značajno manji kapacitet radnog pamćenja u odnosu na neanksiozne sudionike. Osobe koje su imale visok skor na skalama anksioznosti su imale statistički značajno niže rezultate na zadacima operativnog i spacijalnog opsega radnog pamćenja, ponavljanju brojeva, ali i na zadacima neposrednog i odgođenog ponavljanja priče. Na dijelu zadatka koji je uključivao *Prepoznavanje lica*, eksperimentalna grupa je imala značajno duže vrijeme reakcije.

Ključne riječi: anksioznost, radno pamćenje, prepoznavanje lica

Uloga arhetipova u procesu individuacije: Studija slučaja

Buljić Jasmina¹, Kolenović-Đapo Jadranka²

¹Udruženje za istraživanje, edukaciju i psihosocijalnu podršku "Tavan", ²Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Cilj ovog rada je prikazati ulogu arhetipova u procesu individuacije, istražiti razvoj ličnosti u okviru Jungove teorije te analizirati procese koji se odvijaju tokom razvoja ličnosti i povezati ih sa socijalnim životom pojedinca. Rad je koncipiran u dva dijela; u prvom dijelu detaljno je objašnjen put razvoja arhetipova i njihova uloga u razvoju ličnosti, kao i njihov utjecaj na psihički život čovjeka. Predstavljeni su arhetipovi koji imaju najveći utjecaj na ego: sjenka i anima/animus. Zatim smo objasnili pojmove persone, jastva i proces individuacije. U drugom dijelu smo na temelju teorijskih spoznaja i alata koji se koriste u procjeni ličnosti u okviru analitičke škole, prikazali studiju slučaja. Kroz analizu smo pokušali pojasniti i približiti sve pojmove, detaljno analizirati njihovu simboliku, značaj za osobu koja ih doživljava, te praktični značaj. U svrhu procjene tipova ličnosti koristili smo Myers-Briggs indikator ličnosti, na kojem smo utvrdili da ispitanik pripada INFP tipu ličnosti. Zatim smo u svrhu procjene dominantnih arhetipova koristili Pearson-Marr indikator arhetipova. Nadalje smo prikazali primjere snova iz kojih smo izdvojili i analizirali glavne arhetipove: sjenku, animu i jastvo. Analizirajući snove ispitanika A.D. smo uvidjeli da je redoslijed javljanja arhetipova u skladu sa Jungovim pretpostavkama. Najprije se javlja sjenka, zatim anima i naposljetku jastvo; mora doći do integracije sjenke kako bi se anima razvijala, kao i do integracije anime kako bi se jastvo razvijalo. Na koncu smo integrirali sve dobivene nalaze i izveli zaključke o primjenjivosti Jungovih teorijskih ideja na život pojedinca, te smo zaključili da spoznaja i integracija arhetipskih figura utječu na razvoj ličnosti pojedinca.

Ključne riječi: arhetipovi, analitička teorija, individuacija, studija slučaja, snovi

Psihopatija i nepovoljna sredina se nasleđuju zajedno - Trogeneracijska studija

Pavlović Svetlana¹, Mijatović Nevena², Međedović Janko³

¹Laboratorija za razvoj psihologiju, Filozofski fakultet Beograd, ²Laboratorija za istraživanje individualnih razlika, Filozofski fakultet Beograd, ³Institut za sociološka i kriminološka istraživanja, Beograd

Psihopatija predstavlja skup više crta koje se opisuju preko egocentrizma, manipulativnosti, zaravnjenog afekta i loše kontrole ponašanja (visoke impulsivnosti i nesmotrenosti). Istraživanja pokazuju umerenu heritabilnost psihopatije. Transgeneracijski prenos psihopatskih crta može da se ostvari i indirektnim putem, kreiranjem nepovoljnih uslova odrastanja. Sa ciljem da ispitamo prenos psihopatskih crta kroz tri uzastopne generacije konstruisali smo model analize putanja. Uzorak je činilo 222 studenata (M = 21.22; SD = 3.75; 76.3% ženskog pola), 420 njihovih roditelja (M = 51.47; SD = 5.89; 54% ženskog pola) i 739 baba i deda studenata (M = 71.04; SD = 11.06; 45% ženskog pola). Psihopatske crte studenata merene su TriPM upitnikom, samoprocenom, dok su psihopatske crte roditelja i baba i deda, procenjene rejting merama, upitnikom SPRS. Studenti i njihovi roditelji su samoprocenjivali siromaštvo i disfunkcionalnost porodičnog okruženja tokom njihovog odrastanja skalom Porodičnih disfunkcija. Model je pokazao zadovoljavajuće fitovanje podacima i to naročito vrednosti RMSE i CFI ($\chi^2=56,026$, $df=51$, $p=292$; RMSEA =.015; CFI=.992). Psihopatska crta nesmotrenosti kod baba i deda predviđa istu crtu u sledećoj generaciji, a prenos je značajan i između druge i treće generacije. Istovetan obrazac uočava se i kod manipulativnog interpersonalnog stila. Psihopatska crta nesmotrenosti najjači je prediktor nepovoljne sredine za odrastanje, kako siromaštva tako i disfunkcionalnosti porodičnog okruženja: ovaj uticaj se prenosi sa prve na drugu i sa druge na treću generaciju. Raskorak u transgeneracijskom prenošenju ogleđa se u postojanju nepotpunog posredovanja prenošenja crte nesmotrenosti sa druge na treću generaciju putem nepovoljnih sredinskih činilaca dok ovo posredovanje izostaje između prve i druge generacije. Uočavaju se i direktni efekti psihopatskih crta sa prve generacije na treću generaciju. Rezultati istraživanja omogućuju nove uvide u to kako psihopatske crte roditelja generišu psihopatiju, ali i nepovoljno okruženje (u socio-ekonomskom i u smislu porodičnog funkcionisanja) iz generacije u generaciju čime se stiče dodatno razumevanje etiologije psihopatije.

Ključne riječi: psihopatija, nepovoljno okruženje, nasleđivanje, transgeneracijski prenos

Stay awake, the clock is ticking: The effects of Extraversion on vigilance

Hadžiahmetović Nina, Koso-Drljević Maida, Đapo Nermin

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

The aim of the study was to test the hypothesis of high Extraversion being less sustainable in conditions of high vigilance requiring prolonged concentration in rare event detection. The vigilance measure was used in order to identify spontaneous, less controllable, automatic behavioral responses related to Extraversion. Our hypothesis was that Extraversion would be negatively related to performance on vigilance test due to theoretically presumed trait-related exhaustion and boredom in non-eventful conditions. A total of 169 participants (M age = 21.31, SD = 2.34) filled out three types of personality measures: the 60 item version of HEXACO-PI-R, Big Five adjective checklist, and Big Five type-nouns checklist. All questionnaires had a good reliability. Participants were also tested with an online Mackworth Clock Vigilance test, where they had to attentively observe a rotating clock hand on the black background for 15 minutes and react by pressing a taster when the hand jumped more than normally. The reaction was required within 1s. Correct, incorrect, and missed detections, as well as RT for correct detections were registered. Multiple regression analysis shows that item $F(6, 109) = 2,21, p = .047$ and adjective $F(5, 107) = 2.84, p = .019$ version of Extraversion from all traits was the only significant negative predictor of correct detections, models approximately explaining 12 % of variance. It also positively predicted incorrect and missed detections, though regression models did not reach significance. The type-nouns model significantly predicted correct detections $F(5, 108) = 3,07, p = .012$, explaining 13 % of variance, with Openness and Conscientiousness as significant positive predictors. The results shed light on vigilance as a potential indirect measure of Extraversion.

Keywords: Extraversion, vigilance, automatic responses, indirect measurement

Prediktivnost dimenzija motivacije i odanosti zaposlenika u objašnjenju zadovoljstva poslom

Marković Mirna, Mišetić Katarina, Husremović Dženana

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

U namjeri da se osigura veća dobrobit i blagostanje zaposlenih neophodno je bolje razumjeti strukturu motivacije i obrasce privrženosti organizaciji. Teorija samodeterminacije – SDT (Deci i Ryan, 1985) predstavlja višedimenzionalnu konceptualizaciju motivacije koja se nakon primjene u sektoru obrazovanja, zdravstva, sporta i dr. pokazala vrlo korisnom i u objašnjenju organizacijskog ponašanja. SDT pruža osnov za pretpostavku o postojanju kontinuuma između kontrolisanog i autonomnog ponašanja koji opisuje stepen u kojem je eksterna regulacija internalizovana.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati doprinos dimenzija motivacije i varijable odanosti organizaciji u objašnjenju zadovoljstva poslom. U istraživanju je sudjelovalo 1068 ispitanika (488 muškaraca i 580 žena) prosječne dobi 39,54 godina (SD=8,32). Primijenjeni su sljedeći upitnici: Upitnik općih podataka, Revidirana skala za mjerenje motivacije za rad, Upitnik odanosti organizaciji i Upitnik zadovoljstva poslom. Rezultati provedene regresijske analize upućuju na to da set prediktorskih varijabli objašnjava 44,7% ukupne varijanse zadovoljstva poslom ($R^2=.447$, $F(7,1035)=119,76$, $p<.001$). Pri tome i dimenzije motivacije (ekstrinzična motivacija $\beta=.054$, $p<0.05$; i autonomna motivacija $\beta=.231$, $p<0.001$) te varijable odanosti organizaciji (afektivna odanost $\beta=.365$, $p<0,001$; instrumentalna odanost $\beta=-.121$, $p<0.001$; i normativna odanost $\beta=.297$, $p<0,001$) značajno pridonose objašnjenju kriterijske varijable zadovoljstva poslom.

Na temelju rezultata ovog istraživanja, između ostalog, može se zaključiti da se teorija samodeterminacije pokazuje kao relevantan teorijski okvir za razumijevanje radne motivacije i značajan prediktor u objašnjenju zadovoljstva poslom. U radu će također biti ponuđen kritički osvrt i na značaj konstrukta autonomne ekstrinzične motivacije koja bi mogla potaknuti povoljan kontekst za unapređenje organizacijskog ponašanja zaposlenih i zadovoljstva poslom.

Ključne riječi: zadovoljstvo poslom, motivacija za rad, odanost organizaciji

Razvojna psihologija

Razlike u percepciji roditeljskog ponašanja između mlađih i srednjih adolescenata

Marinković Bojana, Šupić Jovana, Petrović Sretenka

Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, Katedra za psihologiju

Roditeljsko ponašanje predstavlja značajan faktor koji utiče na razvoj, ali se taj uticaj mijenja u zavisnosti od starosne dobi djeteta. Stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati da li postoje statistički značajne razlike u percepciji roditeljskog ponašanja, operacionalizovanog kroz dimenzije emocionalnosti i kontrole (bihevioralne i psihološke) u odnosu na ranu i srednju adolescenciju. Uzorak obuhvata 321 ispitanika iz populacije učenika osnovne i srednje škole. Od ukupnog broja ispitanika, 164 jesu učenici osnovne škole, uzrasta od 11 do 14 godina ($M=12,92$; $SD=1,11$). Preostali dio uzorka sačinjava 157 srednjoškolaca, uzrasta od 15 do 18 godina ($M=16,22$; $SD=1,20$). 183 ispitanika su ženskog, a 138 muškog pola. Za potrebe ovog istraživanja korišten je *upitnik CRPBI-57* dječjih procjena roditeljskog ponašanja na tri dimenzije, te upitnik sociodemografskih podataka konstruisan za potrebe ovog istraživanja. Rezultati dobijeni primjenom Mann-Whitneyevog U testa ukazuju da postoje značajne razlike između mlađih i srednjih adolescenata u percepciji majčine ($U=8811$; $p=0.000$; $r=.26$) i očeve ($U= 9470$; $p=.001$; $r =.19$) *emocionalnosti*. Takođe, postoje značajne razlike u percepciji majčine ($U=9396$; $p=0.000$; $r=.22$) i očeve ($U= 8855$; $p=.000$; $r=.26$) *bihevioralne kontrole*. U percepciji majčine i očeve *psihološke kontrole*, nema značajne razlike između mlađih i srednjih adolescenata. Dobijeni rezultati ukazuju da mlađi adolescenti percipiraju veći stepen emocionalnosti i bihevioralne kontrole od strane svojih majki i očeva, nego srednji adolescenti. To je u skladu sa teorijskom postavkom o povećanoj dječjoj zavisnosti od roditeljske pažnje, brige i kontrole na ranijem uzrastu, dok srednja adolescencija predstavlja prelaz u nezavisnost, te postepen proces individuacije i separacije od roditeljskih figura.

Ključne riječi: rana adolescencija, srednja adolescencija, dimenzije roditeljskog ponašanja

Korelati korištenja medija kod djece predškolske dobi

Šimić Šašić Slavica, Rodić Marija

Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja

Svaka nova generacija djece raste u medijski bogatijem svijetu, stoga su mediji važan sekundarni socijalizacijski čimbenik koji utječe dugoročno i kratkoročno, pozitivno i negativno, na znanje, stavove, emocije i ponašanje djece. Cilj istraživanja je ispitati

povezanost između količine vremena provedenog u korištenju medija djece predškolske dobi i nekih osobnih (spol, dob, temperament, regulacija emocija, samopoimanje, socioemocionalna dobrobit i otpornost) i okolinskih (mjesto življenja, zaposlenost roditelja, broj članova kućanstva, obrazovanje roditelja, ponašanja roditelja i roditeljska kompetentnost) čimbenika. U istraživanju je sudjelovalo 391 dijete ($M=204$, $\mathring{Z}=185$), u dobi od 5 do 7 godina ($M=5,86$; $SD=0,64$). Primijenjeni su sljedeći mjerni instrumenti: upitnik općih podataka, Upitnik dječjeg ponašanja, Ček lista emocionalne regulacije, Upitnik roditeljskog ponašanja, Skala osjećaja roditeljske kompetentnosti, Skala socioemocionalne dobrobiti i otpornosti, Upitnik samoopisa za predškolce. Podaci su prikupljeni iz više izvora. Roditelji (većinom majke), procjenjivali su temperament (negativna afektivnost, ulaganje napora i ugoda), regulaciju emocija (labilnost i emocionalna regulacija), korištenje medija kod djece, roditeljska ponašanja prema djetetu (podrška, restriktivna kontrola i popustljivost) i roditeljsku kompetentnost (zadovoljstvo roditeljskom ulogom i kompetentnost). Odgojiteljice su procjenjivale dobrobit i otpornost djece (samokontrola, uživanje u istraživanju, asertivnost, emocionalna inteligencija i emocionalna stabilnost, dok su procjene o samopoimanju (zadovoljstvo izgledom, odnosima i akademsko samopoimanje) prikupljene kroz intervju s djecom.

Dobiveni rezultati pokazuju da je količina vremena koju djeca predškolske dobi provode u korištenju medija statistički značajno povezana s nekim osobnim i okolinskim čimbenicima. Nezaposlenost i popustljivost roditelja, negativna afektivnost i labilnost djece povezani su s većom količinom vremena provedenom u korištenju medija. S druge strane, viša razina obrazovanja roditelja, veće ulaganje napora, izraženija socioemocionalna dobrobit i otpornost djece, bolja regulacija emocija i pozitivnije samopoimanje povezani su s manje vremena provedenog u korištenju medija. Rezultati istraživanja ukazuju na potrebu daljnjeg istraživanja uloge medija između varijabli antecedenti i razvojnih ishoda.

Ključne riječi: djeca predškolske dobi, mediji, roditelji, socioemocionalna dobrobit i otpornost

Osobine ličnosti, kvaliteta obiteljskih odnosa i kvaliteta vršnjačkih odnosa kao odrednice samopoštovanja kod adolescenata

Tuce Đenita, Kolenović-Đapo Jadranka, Fako Indira

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Cilj ovog istraživanja je ispitati doprinos ličnih karakteristika adolescenata, varijabli obiteljskog konteksta i varijabli vršnjačkog konteksta u objašnjenju samopoštovanja tokom rane, srednje i kasne adolescencije. U istraživanju je sudjelovalo 344 učenika sedmih i osmih razreda šest osnovnih škola, 370 učenika drugog i trećeg razreda pet srednjih škola, te 357 studenata druge i treće godine sa pet visokoškolskih ustanova. Prosječna dob sudionika u skupini osnovnoškolaca iznosi $M=12.6$ ($SD= .63$), u skupini srednjoškolaca $M=16.5$ ($SD= .57$), a u skupini studenata $M=20.6$ ($SD=1.17$). Primijenjeni su sljedeći mjerni instrumenti: Upitnik sociodemografskih karakteristika, Petofaktorski upitnik ličnosti,

Petofaktorski upitnik ličnosti za djecu, Upitnik roditeljskog prihvatanja-odbacivanja, Skala obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti, Upitnik kvalitete prijateljstva, Upitnik privrženosti roditeljima i vršnjacima-Revidirana verzija i Skala za mjerenja samopoštovanja. Rezultati provedenih hijerarhijskih regresijskih analiza ukazuju da opisani set prediktorskih varijabli objašnjava 48% ukupne varijance samopoštovanja kod mlađih adolescenata, 41% ukupne varijance samopoštovanja kod srednjih adolescenata i 46% ukupne varijance samopoštovanja kod starijih adolescenata. Od varijabli ličnosti, kao značajni prediktori samopoštovanja u sve tri grupe adolescenata izdvajaju se emocionalna stabilnost/emocionalna nestabilnost i energija, a od varijabli vršnjačkog konteksta kvaliteta privrženosti vršnjacima. Kada su u pitanju obiteljske varijable, u skupini mlađih adolescenata značajan prediktor samopoštovanja je varijabla obiteljska prilagodljivost i kohezivnost, kod srednjih adolescenata varijabla roditeljsko prihvatanje-odbacivanje od strane majke, a kod starijih adolescenata varijable roditeljsko prihvatanje-odbacivanje od strane majke i oca.

Ključne riječi: samopoštovanje kod adolescenata, obiteljski odnosi, vršnjački odnosi, osobine ličnosti

Uloga self-koncepta i samopoštovanja adolescenata u njihovom prilagodjavanju socijalnoj sredini

Vuksanović Gorica, Bakoč Andrijana, Kalajdžić Olivera

Medicinski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu

Self- koncept, samopoimanje, samosvjest, pojam o sebi, slika o sebi, ego identitet, ja su termini kojima se, u zavisnosti od teorijskog pristupa, označava subjektivni doživljaj vlastite ličnosti. Pojam o sebi predstavlja značajan faktor psihičkog i socijalnog funkcionisanja djece i mladih i to posebno u vidu uticaja na smjer ponašanja. Najosjetljivije razdoblje života za formiranje dovoljno jasnog i stabilnog self-koncepta jeste period adolescencije. Ovaj period, sam po sebi izuzetno turbulentan u terminima psihosocijalne adaptacije i fiziološko-morfološkog razvoja, presudan je za adekvatno sagledavanje, održavanje i ekspresiju slike o sebi. U uskoj relaciji sa self konceptom nalazi se samopoštovanje. Ono igra glavnu ulogu u razumijevanju samoga sebe te je osjetljivo na unutrašnje i vanjske uticaje tokom adolescencije. Cilj rada je da kroz sistematičan pregled literature i dosadašnjih istraživanja rasvijetlimo ulogu self-koncepta i samopoštovanja adolescenata u prilagodjavanju socijalnoj sredini.

Da bi adolescenti postali odgovorni i zreli članovi društvene zajednice kojoj pripadaju, potrebno je da budu svjesni vlastitih kvaliteta, budu svjesni socijalne podrške koju primaju (a koju će i sami pružati drugima), te formiraju konzistentno, dovoljno visoko samopoštovanje koje će im pomoći u oblikovanju i održavanju optimalne slike/pojma o sebi.

Ključne riječi: self-koncept, samopoštovanje, adolescencija

Provjera metrijskih karakteristika Skale motivacije za roditeljstvo

Hasanagić Anela, Isić-Imamović Almira

Islamski pedagoški fakultet u Zenici

Motivacija za roditeljstvo je u posljednje vrijeme prilično intenzivno izučavana, a posebno u kontekstu drugih faktora koji determiniraju roditeljsku motivaciju, ali i kao prediktor drugih kriterijskih varijabli.

U našoj zemlji imamo niz istraživanja koja koriste skalu Motivacije za roditeljstvo, autora Lacković-Grgin i Vitez (1997), koja nije provjerena na uzorku bosansko-hercegovačkog stanovništva, te kao cilj ovog istraživanja postavljamo ispitivanje metrijskih karakteristika instrumenta Lacković-Grgin i Vitez (1997) na BH uzorku.

Za ovo istraživanje korišten je dostupni uzorak (N=124) roditelja čija djeca pohađaju neku od predškolskih ustanova, te se rezultati istraživanja mogu koristiti kao indicija za dalja istraživanja.

Rezultati item analize pokazuju diskriminativne valjanosti itema u skladu sa kriterijem 0,3 i više, kao i indeksi pouzdanosti. Pouzdanost instrumenta u cijelosti je $\alpha = 0,956$, a po pojedinim subkalama iznosi: altruistička $\alpha = 0.869$, fatalističku $\alpha = 0,868$, narcistička $\alpha = 0,769$, instrumentalna - potvrđivanje sebe $\alpha = 0.860$, instrumentalna produženje obiteljske vrste $\alpha = 0.857$, instrumentalna očuvanje stabilnosti braka $\alpha = 0.892$ i instrumentalna domoljubna motivacija $\alpha = 0.870$, što ukazuje da instrument ima izuzetno dobru pouzdanost.

Inicijalno rješenje eksploratorne faktorske analize je ponudilo rješenje sa 12 faktora i ukupno 72,3% objašnjene varijance i ovakvo rješenje nije bilo neinterpretabilno. Scree-plot ovog rješenja je ukazivao na opravdanost 7 faktora. Interpretabilno rješenje smo dobili konfirmatornom analizom sa fiksiranim brojem faktora na 7 koji objašnjavaju 61,53% varijance, a sa uključenom Varimaks rotacijom, koje je skoro u potpunosti potvrdilo rješenje ponuđeno ključem od strane autorica testa.

Ključne riječi: validacija, motivacija za roditeljstvo, faktorska analiza

The relationship between metacognitive beliefs, emotion recognition and internet gaming behavior among adolescents

Aydın Orkun, Güçlü Merve, Elen Mehmet Akif, Ünal-Aydın Pınar

International University of Sarajevo

Although playing internet games can be deemed as a mundane activity that may provide relief to the individual, internet gaming disorder (IGD) is associated with different psychological disturbances among adolescents. On the other hand, the studies which strive to shed light on developmental backgrounds of IGD are still sparse. We aimed to examine the associations between metacognitive beliefs, emotion recognition and internet gaming behavior during the early adolescence period. Four hundred seventy-seven secondary school students were recruited for the study. Internet gaming behaviors were tested via Internet Gaming Disorder Test (IGDT), for assessing the metacognitive beliefs Metacognition Questionnaire for Children (MCQ-C) was utilized, and for emotion recognition Children's Version of Reading the Mind in the Eye Test (RMET) was applied. This study set out with the aim of assessing the prominence of metacognitive beliefs and emotion recognition in predicting IGD among adolescents. Results revealed that the overall score of MCQ-C was positively associated with IGDT total score. RMET negative subtest was negatively associated with salience, tolerance, conflict, relapse subscales, and total score of IGDT. The total score of IGDT was predicted by positive meta-worry, negative meta-worry subtests of MCQ-C and negative subtest of RMET. Our findings suggested that dysfunctional positive and negative metacognitive beliefs and weaknesses in recognizing negative emotions of others might be associated with pathological internet gaming. This finding may imply that the impact of interventions aimed at IGD can be enhanced by focusing on the maladaptive metacognitive beliefs and emotion recognition.

Keywords: internet gaming; metacognition; emotion recognition; internet gaming disorder; addiction

The role of fear in accentuation of categorical differences

Drača Saša, Čehajić Mia

Faculty of philosophy, University of Sarajevo

More than 60 years ago research in social psychology has shown that categorization of physical or social objects produces perceptual accentuation of differences between

categories on dimensions believed to be associated with the categorization. Recent evidence has also suggested that this accentuation phenomenon may be strengthened when the task is more difficult and people are presumably less certain of their judgments. In the present study we extend this research by focusing on the emotional determinants of the accentuation effect. To test this hypothesis, we used the classic Tajfel and Wilkes' (1963) paradigm in which participants ($N = 139$; M age = 20.58 years; $SD = 1.75$) were asked to estimate the length of each of the eight lines under one of the two main conditions: no label condition in which no category labels were given, and label condition, in which letter "a" was systematically paired with each of four shorter lines, while the letter "b" was systematically paired with each of four longer lines. To explore the emotional determinants of categorical accentuation we included additional label condition in which participants were exposed to the experimental induction of fear (i.e., the emotion which is defined by the appraisal of low certainty). Consistent with the past research the results revealed a classic accentuation effect with participants in label condition showing higher differentiation at category boundaries (i.e., they perceived the greater difference between shortest of the long lines and the longest of the short lines) compared to those in no label condition. More importantly, this effect was strengthened in the condition in which participants were induced with fear suggesting that emotions could play an important role in the accentuation phenomenon.

Keywords: categorical accentuation, emotions, fear, cognitive appraisal, uncertainty

Vegetarijanstvo kao post: Da li isticanje sličnosti vegetarijanstva sa tradicionalnim postom utiče na percepciju vegetarijanaca?

Budžak Anastasija, Vidović Milica, Branković Marija

Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum

Socijalna psihologija ukazuje na važnost socijalnih kategorija za percepciju stvarnosti. Da li se suštinski identično ponašanje može ocenjivati na različite načine u zavisnosti od toga kako je označeno? Svojevoljno uzdržavanje od konzumiranja mesa u vegetarijanstvu može biti opaženo kao praksa koja nije u skladu sa tradicionalnim vrednostima u našoj kulturi. Međutim, ovaj izbor podrazumeva identično ponašanje kao religijski post. Želeli smo da proverimo da li isticanje ove neočekivane veze utiče na percepciju vegetarijanaca u eksperimentalnom istraživanju ($N=149$). Eksperimentalna grupa čitala je vinjetu u kojoj se prikazuje kako žena kroz post postaje vegetarijanka, dok je kontrolna grupa čitala neutralni tekst o stresu u kome nije pominjan ni post ni vegetarijanstvo. Pretpostavili smo da će efekti intervencije na percepciju vegetarijanaca biti posredovani smanjenjem opažanja pretnje tradicionalnoj kulturi od strane vegetarijanstva, kao i da će efekti biti moderirani nivoom etnocentrizma, tj. slabiji kod osoba sa izraženijim etnocentrizmom. Intervencija je uticala na pozitivnije opažanje vegetarijanaca ($Me=1.76$, $SDe=.63$; $Mk=2.07$, $SDk=.82$, niži skor predstavlja pozitivniju percepciju), $t(129.17)=2.44$, $p=.01$. Efekti intervencije bili su posredovani smanjenjem percepcije pretnje vegetarijanstva tradicionalnoj kulturi kod

osoba sa niskim etnocentrizmom ($\beta=-.21$, $SE=.11$, 95% CI: $-.46$, $-.02$) i umerenim etnocentrizmom ($\beta=-.16$, $SE=.08$, 95% CI: $-.35$, $-.02$) dok je efekat intervencije izostao kod osoba sa izraženim etnocentrizmom. Nalazi pružaju smernice za razvoj javnih komunikacija u vezi sa vegetarijanstvom i smanjenjem konzumacije mesa, naročito ukazujući na značaj opažanja ove prakse kao pretnje tradicionalnoj kulturi.

Ključne reči: vegetarijanstvo, religijski post, stavovi prema vegetarijancima, etnocentrizam

Factors contributing to readiness to reconcile in Bosnia and Herzegovina: Different models for Serbs and Bosniaks

Karić Tijana¹, Mihić Vladimir²

¹Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade, ²Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

In this study we tested whether competitive victimhood, ethnic identity, intergroup contact and how much is expected from the outgroup can predict readiness to reconcile in B&H. Some of these variables have been measured before in B&H; however, yielding different results regarding reconciliation. The sample consisted of 337 respondents from B&H, 51.6% Serbs and 48.4% Bosniaks, 43.6% male, and on average 33 years old. The battery included measures of identification with ethnic identity, competitive victimhood, reconciliation expectations from the outgroup, readiness to reconcile and frequency and quality of contact with the outgroup. Hierarchical stepwise regression was conducted in order to check for the best predictors in the model. The results indicate that the most important single predictor of readiness to reconcile in Serbs is competitive victimhood (negative), followed by contact quality (positive) and higher expectations from the outgroup. The final model explains 25.7% of variance. In contrast, the best predictor in Bosniaks is contact quality (positive), followed by expectations, contact frequency (both positive) and competitive victimhood (negative). The model accounts for 65% of variance. Ethnic identity identification did not emerge as a significant predictor in neither group. The results reveal interesting differences. Namely, competitive victimhood turned out to be the most important predictor of readiness to reconcile in Serbs, but in Bosniaks contact quality is what makes a difference. In addition, a big difference in percentage of explained variance indicates that there have to be other factors that could explain readiness to reconcile in Serbs. The findings have an important implication when thinking about strategies for reconciliation in B&H.

Keywords: reconciliation, competitive victimhood, B&H, intergroup contact

Stavovi migranata prema Bosni i Hercegovini i domaćem stanovništvu

Hrekes Yamen, Dušanić Srđan, Pralica Miloš

Univerzitet u Banjoj Luci, Filozofski fakultet, Studijski program psihologija

Masovan tranzit migranata u zemlje Evrope, neizvjesnost njihovog statusa u balkanskim zemljama otvorili su brojne izazove, samim tim i potrebu za istraživanjem ove pojave. U ovom radu smo se fokusirali na ispitivanje stavova migranata prema BiH, te prema domicilnom stanovništvu (u nastavku DS). Pri tome smo se najviše oslanjali na teorije socijalnog identiteta, socijalnih distanci, Olportovu kontakt hipotezu, integrativnu teoriju prijetnje, teorije crta ličnosti, te ulogu drugih socio-demografskih i ekonomskih faktora.

Upitnikom je ispitano 244 migranta (43% žena), prosječna dob 29 godina, koji su smješteni u prihvatnim centrima u Unsko-Sanskom Kantonu. Sprovedene su i 3 fokus grupe sa migrantima (31 ispitanik). Upitnik je kreiran za potrebe istraživanja i sadržavao je modifikovanu verziju Bogardusove skale socijalne distance/otvorenosti te adaptirane skraćene skale za brojne sociopsihološke prediktore: direktan i indirektan kontakt sa drugom stranom, crte ličnosti uključujući i crte iz tzv. „mračne trijade“, socijalne identifikacije, zabrinutost za budućnost itd.

Oko 26% je potvrdilo da je domaće stanovništvo bilo nekorektno prema njima, a sa druge strane oko 56% migranata doživljava domaće stanovništvo prijatno kao što su i pripadnici njihovog naroda. Većina ispitanika migranata (oko 53%) kaže da generalno ima pozitivne stavove prema domaćem stanovništvu, a još veći procenat bi prihvatio pripadnike domaćeg stanovništva za prijatelje (73,4%), što je takođe utvrđeno nalazima iz fokus grupa. U procjeni kvaliteta osjećanja prema narodima BiH, migranti ispoljavaju najpozitivnija osjećanja prema Bošnjacima muslimanima (62,3%) dok su osjećanja prema Hrvatima u najvećoj mjeri negativno zasićena. Generalno nalazi ukazuju da većina migranata ne zna bazične informacije o BiH što može da bude povezano sa njihovom niskom motivacijom da ostanu u toj državi.

Rezultati su prodiskutovani u kontekstu relevantnih teorijskih pristupa i srodnih istraživanja.

Ključne riječi: migranti, domicilno stanovništvo, stavovi, Bosna i Hercegovina.

POSTER PREZENTACIJE

Struktura i pouzdanost Skale polnih stereotipa u vezi sa matematikom

Milovanović Ilija, Jerković Ivona

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Ispoljavanje polnih stereotipa u vezi sa matematikom u ponašanju roditelja doprinosi razvoju različitih stavova i emocija prema matematici kod deteta, a ova vrsta stereotipa perzistira u ponašanju roditelja uprkos tome što dečaci i devojčice postižu približno slična postignuća iz matematike. Takođe, rezultati mnogih istraživanja ukazali su na to da odrasli ispitanici matematiku smatraju tipično „muškim” domenom, ali do sada su instrumenti za procenu ove vrste stereotipa vrlo slabo zastupljeni u istraživanjima. Dodatno, negativni efekti ove vrste stereotipa do sada su utvrđeni kod žena i devojčica, ali ne postoje jednoznačni zaključci o polnim razlikama u njihovoj izraženosti. Cilj ovog istraživanja bio je da se utvrdi latentna struktura i ispita validnost Skale polnih stereotipa u vezi sa matematikom na uzorku majki i očeva, kao i da se utvrde polne razlike u izraženosti ovih stereotipa. Skala polnih stereotipa u vezi sa matematikom primenjena je na uzorku od 222 roditeljska para (prosečna starost majki = 39.05 godina; prosečna starost očeva = 41.64 godina) iz Srbije. Sve stavke skale usmerene su ka stavovima da su muškarci bolji u rešavanju matematičkih zadataka i da su talentovaniji za bavljenje matematikom u poređenju sa ženama. Paralelna analiza sugerisala je unidimenzionalno rešenje, kako u slučaju majki (72.88% objašnjene varijanse, $\alpha = .88$), tako i u slučaju očeva (77.80% objašnjene varijanse, $\alpha = .90$), a polne razlike su detektovane u smeru da očevi poseduju izraženije polne stereotipe u vezi sa matematikom od majki ($t = 3.12$, $df = 442$, $p < .01$). Rezultati ovog istraživanja ukazali su na to da se Skala polnih stereotipa u vezi sa matematikom može smatrati pouzdanim instrumentom za procenu ove vrste stereotipa kod odraslih, kao i na to da se pomoću nje mogu utvrditi određeni sociodemografski korelati rodni stereotipa u vezi sa matematikom.

Ključne reči: faktorska struktura, matematika, pouzdanost, roditelji, stereotipi

Konvergentna i divergentna validnost upitnika emocionalne kompetencije

Lugonja Lana¹, Keleman Ana¹, Rujević Maja¹, Subotić Siniša²

¹Univerzitet u Banjoj Luci, Studijski program psihologija, ²Univerzitet u Banjoj Luci, Prirodno-matematički fakultet i Katedra za psihologiju Filozofskog fakulteta

Emocionalna kompetencija (EK) se definiše kao sposobnost razumijevanja, prepoznavanja, upravljanja i regulacije emocija. Mjerenja EK se uglavnom vrše upitnicima samoprocjene. Kako za ove upitnike često izostaju nalazi u pogledu psihometrijske validnosti, cilj ove preliminarne studije jeste provjera validnosti UEK(-45) upitnika, popularne mjere EK na BHS govornom području. Ispitan je stepen preklapanja prostora mjerenja UEK-a sa upitnicima ličnosti po HEXACO (BHI-24) i modelu Velikih 5 (BFI-15), sa dimenzijama tzv.

socijalno poželjnog odgovaranja (SPO: upravljanje impresijama i samoobmana; kratki BIDR-6 upitnik), te povezanost sa objektivnom mjerom EK: testom prepoznavanja emocija sa 10 fotografija lica iz ADFES repozitorijuma. Kao kontrolne varijable uzeti su pol i opšta inteligencija (kratki ICAR MR test). Uzorak je obuhvatio 60 studenata (III godina). Rezultati pokazuju da nakon kontrole pola i opšte inteligencije, koji objašnjavaju 3.5% varijanse, HEXACO osobine objašnjavaju 41.4% varijanse UEK-a (viša Ekstraverzija i Otvorenost), uključivanje SPO objašnjava još 13.6% varijanse (viša samoobmana), za ukupni total od 58.5% (50.0% nakon korekcije broja prediktora). Model Velikih 5, povrh pola i inteligencije, objašnjava 39.9% varijanse UEK-a (viša Prijatnost, naznaka više Ekstraverzije), SPO dodaje još 13.8% varijanse (viša samoobmana), za ukupni total od 57.2% (49.5% nakon korekcije broja prediktora). UEK skor u cjelini, kao i sve njegove supskale (uključujući i Izražavanje i imenovanje emocija) niže negativno koreliraju sa ADFES testom (raspon korelacija od $r=-.12$ do $r=-.19$), premda ove korelacije nisu dostigle nivo značajnosti. Iako su nalazi preliminarnog karaktera i dobijeni su na malom, studentskom uzorku, dovode u pitanje divergentnu validnost UEK-a, zbog velikog preklapanja prostora mjerenja sa konvencionalnim mjerama ličnosti. Sporna je i konvergentna validnost, zbog trendova negativnih veza UEK-a sa objektivnom mjerom prepoznavanja emocija. Ako se uzme u obzir i značajna veza sa samoobmanom, izgleda da visoki skorovi na UEK-u prije ukazuju na osobu koja sebe obmanjuje da ima visoku EK, dok je, objektivno, vjerovatno obratno tačno.

Ključne riječi: emocionalna kompetencija/inteligencija, prepoznavanje emocija, HEXACO model ličnosti, Veliki 5 model ličnosti, socijalno poželjno odgovaranje

Češća kupovina tijekom blagdanskih sniženja: Istina ili mit?

Dujmušić Matea, Galić Sara, Grbešić Ružica, Pehar Jelena, Skoko Ana, Čarapina Zovko Ivona

Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet, Studij psihologije

Potrošačko ponašanje može se promatrati i kao odraz kulture i usvojenih vrijednosti nekog društva što se vezuje uz pojam ritualnosti. Za vrijeme blagdana reklamiraju se različiti predmeti kao neizostavan dio rituala proslave. Stoga je cilj rada bio ispitati učestalost kupovanja tijekom predblagdanskog i blagdanskog perioda za vrijeme vikenda (subota) i radnih dana (četvrtak). Pored toga, cilj je bio ispitati razlike u kupovanju s obzirom na spol potrošača.

Primijenjena je metoda opažanja bez intervencije. Skupina od pet nezavisnih opažaća opažala je ponašanje kupaca u trgovačkom centru u Mostaru ispred dva butika različitih robnih marki. Opažalo se tijekom predblagdanskog i blagdanskog perioda istim danima (četvrtak i subota) kroz tri perioda tijekom dana. Ponašanje potrošača (kupovina) operacionalizirana je brojem iznesenih vrećica iz trgovina, veličinom vrećice te imenom robne marke na vrećici što je u protokol kroz ukupne frekvencije bilježeno i izračunato posebno za žene i muškarce.

Prema dobivenim rezultatima, opažani pojedinci češće su kupovali za vrijeme blagdansko-
sniženja u odnosu na predblagansko ($\chi^2=171.25$; $p<0.05$) te je, u predblagdanskom
periodu, učestalost kupovanja bila veća vikendom u odnosu na radni dan ($\chi^2=14.81$;
 $p<0.05$), dok za vrijeme blagdana nije postojala značajna razlika u kupovini s obzirom na
dan u tjednu ($\chi^2=1.44$; $p>0.05$). U predblagdanskom periodu nije postojala značajna razlika
u kupovanju s obzirom na vremensko razdoblje tijekom dana ($\chi^2=2.01$; $p>0.05$), dok se
tijekom blagdana više kupovalo u poslijepodnevnim satima u odnosu na jutarnje ($\chi^2=12.47$;
 $p<0.05$). U svim razdobljima žene su češće kupovale nego muškarci (predblagdani:
 $\chi^2=133.49$; $p<0.05$; blagdani: $\chi^2=200.84$; $p<0.05$). Opaženi pojedinci su više kupovali u
trgovini skuplje marke, odnosno u Zari u odnosu na New Yorker tijekom svih razdoblja
opažanja (predblagdani: $\chi^2=102.54$; $p<0.05$; blagdani: $\chi^2=232.70$; $p<0.05$).
Provedeno istraživanje proširuje sliku o ritualnom kupovanju tijekom blagdana te daje uvid
o preferencijama za određenim robnim markama bez obzira na utjecaj kontekstualnih
faktora poput sniženja.

Ključne riječi: ponašanje kupaca, ritualna kupovina, sniženje

Povezanost ogledalo neurona sa autizmom, empatijom i psihopatijom

Vujović Igor, Petronić Đorđe

Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Odsjek za psihologiju

Ogledalo neuroni su fenomen koji zaokuplja pažnju neuro-naučnika u posljednjih tridesetak godina. Prvi put su pomenuti u radovima Vernona Mountcasle, da bi punu pažnju naučne javnosti dobili devedesetih godina kroz naučni rad Giacomo Rizzolattija. Italijanski naučnici predvođeni Giacomo Rizzolattijem su u svom eksperimentu sa majmunima, otkrili da postoji jedna grupa neurona koja se aktivira kada majmun uzima hranu. Međutim, primijetili su da se jedna grupa neurona aktivira i kada majmun posmatra drugog majmuna ili čovjeka koji izvršava tu radnju. Rezultati brojnih studija su pokazali postojanje ogledalo neurona u različitim oblastima mozga. Na samom početku istraživanja ogledalo neurona, ovi neuroni su uočeni u oblasti F5 u premotornom korteksu, međutim kako je vrijeme prolazilo različiti istraživači su kroz svoje radove identifikovali više oblasti u kojima se nalaze ogledalo neuroni. Fadiga i sar. (1995), kao i Iacoboni i sar. (1999) pretpostavljaju da je smještaj ogledalo neurona kod čovjeka u inferiornom frontalnom girusu. Istraživanja u kojima je korištena funkcionalna magnetna rezonanca (fMR) upućuje na to da je sistem ogledalo neurona dio šire mreže koja uključuje ventralni premotorni korteks i motoričke krugove inferiornog parietalnog lobusa (Buccino i sar., 2001), dok Iacoboni i sar. (2001) zapažaju aktivaciju i superiornog temporalnog sulcusa, vizuelne regije višeg reda, tokom opservacije pokreta ruke, imitacije pokreta, pa čak i imitacije kada nije prisutna direktna opservacija pokreta ruke.

U okviru ovog rada biće objašnjena osnovna funkcija ogledalo neurona, te njihova veza sa autizmom, empatijom i psihopatijom. Što se tiče istraživanja vezanih uz ogledalo neurone i autizam, rezultati istraživanja autora Nishitani, Avikainen & Hari (2004) uglavnom

potvrđuju hipoteze o drugačijem obrascu funkcionisanja ogledalo neurona kod djece sa poremećajem iz spektra autizma. Osim ovih istraživanja Martineau, Cochin, Magne & Barthelemy (2008) izvještavaju o sličnim rezultatima na uzorku većeg broja djece sa poremećajem iz spektra autizma. Što se tiče empatije, postoje istraživanja neuronaučnika iz u Washingtona koji su otkrili da su središnja područja mozga tijesno povezana sa kognitivnom empatijom ili empatijom zauzimanja perspektive, koja stimulišu aktivnost u područjima poznatima kao posteriornicingularni korteks/prekuneus i desni temporo-parijetalni spoj. (Bajkovec, 2016) Shirley Fecteau, Alvaro Pascual-Leone, Hugo Théoret (2007), prateći povezanost između empatije i ogledalo neurona pokušala je da dovede u vezu funkcionisanje ogledalo neurona i psihopatiju. Njihovo istraživanje je rađeno na nekliničkom uzorku, ali i kao takvo pokazalo je povezanost između motoričke empatije i psihopatije.

Ključne riječi: ogledalo neuroni, empatija, autizam, psihopatija

Uticaj prenatalnog stresa na psihofizički razvoj djeteta

Petronić Đorđe, Vujović Igor

Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

Poznato je da emocije i iskustva trudnice utiču na fetus u razvoju. Hipoteza da psihološka patnja majke ima štetne efekte na fetus je u središtu aktivnog naučnog istraživanja, a cilj ovog rada je iznijeti osnovne teorijske pretpostavke i dati pregled rezultata empirijskih istraživanja koja su se bavila uticajem prenatalnog stresa na psihofizički status djeteta. Rezultati su pokazali da u ranom djetinjstvu, prekomjerna proizvodnja glukokortikoida i prekomjerna aktivnost hipotalamusno-hipofizno-nadbubrežne (HPA) ose imaju negativan utjecaj na neurorazvoj, emocionalnu regulaciju i intelektualni razvoj, što sve zajedno ukazuje na neurorazvojne probleme. Osim toga, stres majke u prvoj godini života novorođenčeta, a posebno postpartalna depresija, može povećati ranjivost djeteta u razvoju, uticati na kapacitete kasnijih odgovora nastre i dovesti do asocijalnog ponašanja.

Ključne riječi: prenatalni stres, neuropsihički razvoj

Tretman specifične fobije (Kinofobija) kod djece – Prikaz slučaja

Riđić Diana, Lončarica Đana, Šabanović Haris

Psihološko savjetovalište „Domino“

Specifična fobija predstavlja klinički entitet koji karakterizira upadljiv i trajan strah od jasno vidljivih, objekata ili situacija gdje izlaganje istim gotovo uvijek izaziva trenutačni anksiozni odgovor. Osoba doživljava značajan, izrazit i bezrazložan strah, kada je prisutan ili kada se očekuje prisustvo specifičnog objekta ili situacija. Strah od pasa (kinofobija) je stečeni strah i najčešći razlozi za strah od pasa su: loše iskustvo s psom, naučen stav i ponašanje od roditelja i/ili okoline prema psima, utjecaj kulture, zajednice i medija na odnos prema psima.

U ovom prikazu slučaja opisana je 9-godišnja djevojčica sa Kinofobiom koja je nastala kroz negativno iskustvo sa psom u dobi od šest godina. Djevojčica je razvila intenzivan strah od psa praćen anksioznim simptomima prilikom susreta ili očekivanja susreta sa psom uz disfunkcionalnost u svim poljima dnevnog funkcioniranja, koja je perzistirala unatoč različitim intervencijama roditelja. Uključena je u 11 seansi kognitivno-bihevioralnog tretmana. Uz niz bihevioralnih tehnika, središnju ulogu u terapiji imalo „izlaganje u živo“, te kognitivna restrukturacija namijenjena prepoznavanju i mijenjanju disfunkcionalnih kognicija. Evaluacija tretmana učinjena je 3 mjeseca nakon njegovog završetka. Djevojčica, kao i njeni roditelji su izvijestili o značajnom poboljšanju stanja, posebno u kontaktima sa psom što je u skladu sa znanstvenim istraživanjima koja potvrđuju da je kognitivno-bihevioralna terapija najučinkovitija terapija za liječenje fobija.

Ključne riječi: specifična fobija; Kinofobia; kognitivno bihevioralna terapija; psihoterapija djece

Mišljenja ljudi o vezi vakcinacije i autizma

Petković Tamara¹, Maksimović Tanja¹, Skopljak Mirela¹, Keleman Ana¹, Subotić Siniša²

¹Univerzitet u Banjoj Luci, Studijski program psihologija Filozofskog fakulteta, ²Univerzitet u Banjoj Luci, Prirodno-matematički fakultet i Katedra za psihologiju Filozofskog fakulteta

Postoji uvriježeno, ali činjenično neutemeljeno mišljenje o vakcinaciji djece kao uzročniku autizma. Ovo istraživanje ispituje sadržaj, zastupljenost i korelate mišljenja prosječnih ljudi o toj relaciji. Prvo su analizom tematskih onlajn objava i komentara sa BHS portala, foruma i socijalnih mreža, identifikovani karakteristični navodi ljudi o vezi vakcinacije i autizma, koji su sažeti u šest Likertovih tvrdnji (npr: „Autizam izazivaju teški metali (npr. živa) koji se nalaze u vakcinama.“). Na isti način je identifikovana lista 14 najčešće pominjanih tretmana i pseudo-tretmana autizma. Ove mjere su, potom, zadane uzorku od 779 ispitanika (71.8% žena; uzrast: $M=28.8$ godina; obrazovanje: 65.5% srednja škola, 28.6% fakultet, 5.9%

master ili više). Utvrđeni su i: nivo medicinske anksioznosti, povjerenje u medicinske tretmane i stepen neposrednog iskustva ispitanika sa osobama s autizmom. Tvrdnje o vezi vakcina i autizma formirale su jedan latentni faktor, nazvan: „Vakcine kao uzročnici autizma“. Prosječan skor ove dimenzije je 2.67 ($SD=0.87$) od 5, što ukazuje na nižu umjerenu rasprostranjenost uvjerenja o vakcinama kao uzročnicima autizma. Skor nije korelirao sa polom, obrazovanjem i iskustvom sa osobama s autizmom. Dobijene su značajne veze (svi $p<.001$) sa višom medicinskom anksioznošću ($r=.16$), višim povjerenjem u uglavnom nepotvrđene ili opasne tretmane autizma (npr. izbjeljivač, zelena glina, so i limunska kiselina; agregirana korelacija: $r=.36$), višim povjerenjem u dopunsku i „alternativnu“ medicinu (npr. aromaterapija, jaja prepelice, molitva; agregirana korelacija: $r=.28$) i nižim povjerenjem u konvencionalne medicinske tretmane (npr. antibiotici, lijekovi za pritisak ili dijabetes; agregirana korelacija: $r=-.21$). Nalazi sugerišu da ljudi koji vakcine smatraju uzročnicima autizma češće iskazuju „prekomjeran“ strah za vlastito zdravlje, imaju veće nepovjerenje prema konvencionalnoj medicini, uz veći afinitet ka naučno slabije utemeljenim medicinskim i tretmanima autizma. Vjerovanje o vezi vakcinacije i autizma ne opada sa porastom nivoa obrazovanja ili iskustva sa osobama s autizmom, što ukazuje na potrebu detaljnijeg ispitivanja mehanizama formiranja, održavanja i promjene takvih uvjerenja.

Ključne riječi: vakcine, autizam, „zdravorazumsko“ mišljenje, alternativna medicina, pseudonauka

Fizička kazna i adverzivna iskustva iz djetinjstva

Arnautović Nina¹, Gavrilović Ana-Maria¹, Mirčić Boban¹, Lugonja Lana¹, Subotić Siniša²

¹Univerzitet u Banjoj Luci, Studijski program psihologija Filozofskog fakulteta, ²Univerzitet u Banjoj Luci, Prirodno-matematički fakultet i Katedra za psihologiju Filozofskog fakulteta

Meta-analize pokazuju dosljednu povezanost fizičkog kažnjavanja djece sa velikim brojem internalizujućih i eksternalizujućih problema i neželjenih socijalnih ishoda u dječijem i odraslom dobu. Tako npr. fizičko kažnjavanje predviđa veću vjerovatnoću za fizičko zlostavljanje, narušeno mentalno zdravlje, uključujući i zloupotrebu alkohola i drugih supstanci i slično. Na dječijem uzrastu, ovakve manifestacije potpadaju i pod domen tzv. adverzivnih iskustava iz djetinjstva, koja predstavljaju nepovoljne životne događaje i iskustva, sa potencijalom prerastanja u traume. Adverzivna iskustva su takođe prediktori velikog broja fizičkih i psihičkih smetnji tokom života. Cilj ovog istraživanja jeste provjera veze fizičkog kažnjavanja sa domenima adverzivnih iskustava po revidiranom ACE modelu, koji obuhvata 14 aspekata zlostavljanja, zanemarivanja, porodične disfunkcionalnosti, narušenih interpersonalnih odnosa i nepovoljnih životnih uslova. Uzorak čini 779 ispitanika (559 žena) iz BiH, prosječnog uzrasta oko 29 godina. Fizička kazna tokom djetinjstva operacionalizovana je samoprocjenom učestalosti kažnjavanja od strane oca, majke i u odnosu na druge vršnjake. Adverzivna iskustva iz djetinjstva mjerena su ACE-14

inventarom, kojim se registruju nepovoljni događaji tokom prvih 18 godina života. Rezultati pokazuju da ukupni skorovi fizičke kazne i adverzivnih iskustava umjereno pozitivno koreliraju ($r=.36$, $p<.001$). Od ukupno 14 ACE kategorija, fizička kazna značajno predviđa 12, od kojih su najintenzivnije veze sa fizičkim zlostavljanjem (OR=3.56), fizičkim zanemarivanjem (OR=2.71), emocionalnim zlostavljanjem (OR=2.54) i emocionalnim zanemarivanjem (OR=1.98). Jedine kategorije adverzivnih iskustava sa kojima fizička kazna nije bila u značajnoj vezi jesu roditeljski razvod i duševni poremećaji u porodici. Uvažavajući činjenicu da su efekti utvrđeni na osnovu retrospektivnih samoprocjena ispitanika u odrasloj dobi, nalazi potvrđuju tezu da je fizička kazna u vezi sa povećanjem rizika za gotovo sve druge vidove nepovoljnih događaja i iskustava, odnosno potencijalnih trauma u djetinjstvu.

Ključne riječi: fizičko kažnjavanje, adverzivna iskustva iz djetinjstva (ACEs), fizičko i emocionalno zlostavljanje, fizičko i emocionalno zanemarivanje

Redukcija straha od matematike kod učenika ranog osnovnoškolskog uzrasta Kaizen metodom

Jerković Ivona, Milovanović Ilija

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Rezultati PISA istraživanja u Srbiji ukazuju na to da je oko 40% učenika funkcionalno matematički nepismeno, ali i na njihov visok nivo matematičke anksioznosti. Sa druge strane, rezultati PISA testiranja dobijeni u Japanu ukazuju na to da učenici postižu vrhunske rezultate na skali matematičke pismenosti, uprkos visokom nivou matematičke anksioznosti. Izuzetno postignuće učenika Japana objašnjava se filozofijom kontinuiranog poboljšanja pod nazivom „Kaizen”, prema kojoj trenutne funkcionalne procese učenja treba kontinuirano činiti još boljim. Detaljnije, Kaizen menadžment u prvi plan stavlja konceptualizaciju i razumevanje gradiva i podstiče razvoj sposobnosti učenika da razmišlja za sebe i fokusira se na rešenje problema. Cilj istraživanja bio je ispitivanje mogućnost redukcije matematičke anksioznosti kod dece ranog osnovnoškolskog uzrasta pomoću Kaizen menadžmenta. Istraživanje je sprovedeno u periodu između aprila i maja 2019. godine i u njemu je učestvovao 421 učenik (II-IV razreda) iz Srbije. Kontrolnu grupu činilo je 214 učenika (prosečna starost = 8.23 godine), a eksperimentalnu 207 učenika (prosečna starost = 8.52 godine). Uzorak su činili i učitelji eksperimentalne grupe koji su prošli kratku edukaciju (dva školska časa) o primeni Kaizen principa u nastavi matematike. Učenici su popunjavali Modifikovanu skraćenu skalu matematičke anksioznosti pre i posle primene Kaizen metode od strane učitelja, u razmaku od 2 nedelje. Rezultati ukazuju na to da učenici iz eksperimentalne grupe izveštavaju o nižoj anksioznosti prilikom evaluacije znanja iz matematike ($t = 3.39$, $df = 420$, $p < .00$, $\eta^2 = .02$), kao i na nižu korelaciju između dimenzija matematičke anksioznosti i ocene iz matematike kod eksperimentalne grupe ($r = -.22$, $p < .01$) u odnosu na kontrolnu ($r = -.32$, $p < .01$). Niska veličina efekta upućuje na zaključak da iako razlike između dve grupe postoje, efekat koji je proizvela edukacija ne može se

smatrati učinkovitim na duži rok. To ukazuje na potrebu dugotrajnije edukacije učitelja, ali i dugoročnije primene Kaizen menadžmenta u nastavi matematike.

Ključne riječi: Kaizen menadžment, matematička anksioznost, osnovna škola, učitelji

RADIONICE

Bazične emocionalne kompetencije kao osnovne sposobnosti za ljubav i rad

Miletić Bojana¹, Kravić Prelić Nera²

¹OLI Centar Podgorica, ²OLI Centar BiH

Cilj ove radionice je upoznati se sa bazičnim emocionalnim kompetencijama koje predstavljaju osnovu sposobnosti za ljubav i rad u skladu sa osnovama O.L.I. metoda, a to su: realističnost, samoregulacija, refleksivnost, stabilnost, odlučnost i opredjeljenost, trpeljivost, zrela volja i inicijativa. O.L.I. metod je psihoterapijski integrativni pravac sa bazično psihodinamskom orijentacijom koji je zasnovan na integraciji saznanja četiri psihoanalitičke psihologije: psihologije nagona, Ego psihologije, psihologije objektnih odnosa i self psihologije. Metod rada O.L.I. sa klijentima podrazumijeva primjenu tehnika različitih psihoterapijskih pravaca u kombinaciji sa tehnikama nastalih u okviru O.L.I. metoda, koji uključuje i protokol za razvoj Bazičnih emocionalnih kompetencija. Naziv O.L.I. predstavlja skraćenicu od „Otkrivanje Lične Istine Otklanjanjem Lažnih Informacija“, a autor ovog metoda je Jovanović (2003). Tok ove radionice podrazumijeva da se učesnici tokom predstavljanja osam bazičnih emocionalnih kompetencija ličnosti uz pripadajuće kraće vježbe upoznaju sa osnovnim postavkama O.L.I. metoda - da zrela ličnost se na zreo način nosi sa emocijama koje u njoj izazivaju životna dešavanja i da se osoba ne može promijeniti ako se ne razviju ili deblokiraju njene osnovne „alatke za život“, bazične sposobnosti za obradu emocija, kompetencije kojima naša psiha obrađuje emotivne informacije, kao i da nauči prepoznati disfunkcionalne emocije, pogrešno opažanje i tumačenje odnosa sa sobom, drugima i svijetom, a sve sa ciljem da bismo se mogli na zreo način nositi sa životnim izazovima i kriznim periodima koji se dešavaju svakom pojedincu. Dosadašnje evaluacije su ukazale na efikasnost ovakve radionice.

Ključne riječi: emocije, sposobnosti, konekcija, kriza, život

Pristup intimnosti i seksualnosti iz ugla Geštalt psihoterapije

Savić Zvezdana, Savić Slaviša

Fondacija Krila nade

Intimnost (bliskost) predstavlja proces u ostvarivanju autentičnog kontakta sa drugom osobom. Ona sa sastoji od početka, kad se zapravo “ugledavamo”, odluke da želimo biti bliži s određenom osobom i spektra koraka koji nas vode prema naprijed, nazad ili nas “zapetljaju” u odnosu. Intimnost je živa i pokretljiva kao fenomen, te da bi zaista mogli osjetiti sve njene ljepote moramo biti spremni i na spektar emocija, zastoja, bolnih iskustava i sl. Ona se može opisati kao ples koji se opet sastoji od niza plesnih koraka između dvije osobe (posebno kad se radi o partnerskim odnosima). Nalazi se u prostoru između dvije osobe, a glavne karakteristike su joj da je osjetljiva i jaka u isto vrijeme.

Seksualnost prati intimnost i predstavlja energiju koja obuhvata i daje život u partnerskim odnosima. Potrebna je doza ljutnje, misterioznosti, ali i radosti da bi bili u kontaktu sa njom. Intimnost i seksualnost se nalaze u prostoru između dvije osobe, a sastoji se od raznovrsnog materijala koje nose te osobe kao individue (ljepota, osjećajnost, grubost, arogancija, nježnost, ljubav, ljutnja i sl).

Geštalt psihoterapija gleda na ova dva neraskidiva fenomena kao na umjetnost kontakta koji se stalno razvija kroz uspone, padove, zastoje i "dovoljno dobra" uklapanja koja nam donose radost. Potreban je ples, bitni su koraci koji su u početku nespretni i jedva vidljivi. Vremenom postaju prava umjetnost u kreiranju zajedničkih figura u partnerskim odnosima. Ova radionica se bazira na malo teorije, ali puno više na praktičnim vježbama upoznavanja i prepoznavanja sebe i drugog u odnosima (verbalno i neverbalno). Samo u relacijama možemo biti intimni (bliski) i pokazati svoju životnost kakva je ona zaista.

Ključne riječi: intimnost, seksualnost, geštalt, partnerski odnosi, umjetnost kontakta, figura, ples

Treatment of substance abuse in Germany: The network of treatment – Psychotherapy of Substance abuse – Perspectives

Fischer Martina

MEDIAN Kliniken Daun

Since the international recognition of substance abuse/addiction as a chronic disease in 1968 by the WHO, its treatment is firmly integrated in the German health care system. A wide variety of treatment options, substance abuse counselling and all forms of in- or outpatient rehabilitation as well as follow-up post clinic care is available and is continuously being developed further. Catamnestic questionnaires and follow-up studies prove the effectiveness of treatments and also provide useful indicators for further development and improvement.

This presentation will provide an overview of the German network of assistance in the treatment of substance abuse disorders and addiction with special consideration of treatment guidelines and effective concepts. Psychotherapy as an integral part of the treatment of addiction, especially in regard to comorbidities such as depressive disorders or PTSD, will be accentuated. Practical examples will be presented, a concept for a specialized inpatient treatment for substance abuse disorders will be introduced and a case study will complete the explanations.

The topics of the presentation are

1. Overview over the network of treatment in Germany
2. Concepts of rehabilitation
3. Multimodal treatment programs
4. Substance disorders and comorbidity
5. Psychotherapy of substance abuse
6. Working in a clinic for rehabilitation as psychotherapist

7. Effectiveness
8. Perspectives
9. Case Study: Substance abuse and PTSD

Keywords: substance abuse, addiction, treatment, psychotherapy, Germany

OKRUGLI STOL

Psihološka perspektiva u poslovnom okruženju – Uloga psihologa u IT industriji

**Marković Mirna¹, Borovina Ema², Doljančić Merisa³, Ramani-Muhović Merlina⁴,
Sajević Vedran⁵, Slatina Ena⁶, Šuvalija Mustafa⁷**

*¹Odsjek za Psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, ²Creativa BH d.o.o.,
³Ministry of programming, ⁴Softray Solutions, ⁵AgentLocator, ⁶Symphony, ⁷Mistral
Technologies*

Sektor informacionih tehnologija (IT) mnogi percipiraju kao rijetko uspješnu privrednu grana BiH koja, i globalno gledajući, predstavlja jednu od najbrže rastućih grana privrede u svijetu. Sa pozicioniranjem na globalnom tržištu kao industrije koja je prepoznatljiva po zapošljavanju visokoprofiliranih kadrova, javljala se velika potreba sa strateški vrlo jasnim pozicioniranjem HR-a (odjel/sektor za upravljanje ljudskim potencijalima) koji preuzima, dvije vjerovatno najodgovornije uloge u kompaniji: kreatora inspirativnog i poticajnog okruženja za rad (usmjerenost na brigu i dobrobit zaposlenih), s jedne, te zaštitnika identiteta kompanije i njenog integriteta, s druge strane. U posljednjih nekoliko godina u BiH se može opaziti pozitivan trend otvorenog iskazivanja potrebe, a zatim i zapošljavanja psihologa u BH kompanijama, koje buduće psihologe često regrutuju još u periodu trajanja njihovog formalnog obrazovanja. Tokom ovog okruglog stola ćemo razgovarati o važnosti psihologije u izgradnji stabilne i perspektivne funkcije upravljanja ljudskim potencijalima u IT sektoru. U okviru ovog prvog cilja osvrnut ćemo se na primjere dobre HR prakse u kojoj psiholozi demonstriraju visok nivo odgovornosti u promociji psihološke znanosti, i efektivnosti u osmišljavanju i realizaciji kreativnih rješenja u brizi za zaposlene i kompaniju. Nastojat ćemo steći detaljniji uvid u stanje na IT tržištu ali i pretpostaviti perspektivu psihologije u IT sektoru u budućnosti. Tragom rješenja za što bolje pozicioniranje psihološke djelatnosti u bh. poslovnom sektoru, nastojat ćemo evaluirati postojeće ali i identificirati nove strategije za efikasnije povezivanje formalnog obrazovanja studenata u oblasti I/O psihologije poslovnog okruženja. U okviru ovog drugog cilja poseban fokus će biti stavljen na: a) identifikaciju ključnih kompetencija psihologa u IT sektoru, čijem bi se razvoju mogla posvetiti dodatna pažnja tokom studija iz psihologije; i b) motivaciji poslovnog okruženja za intenzivniju saradnju sa akademskim kontekstom u realizaciji naučno-istraživačke djelatnosti u ovoj oblasti.

Ključne riječi: psihološka djelatnost, IT industrija, upravljanje ljudskim potencijalima, povezivanje formalnog obrazovanja i poslovnog okruženja

Izvori neprijatnih emocionalnih stanja studenata i mogućnosti prevencije u akademskom kontekstu

Dautbegović Amela, Miralem Melika, Ademović Ajla, Redžić Adelisa, Mujčić Amela, Džaferagić Lejla, Fetahović Sadeta

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Neprijatne emocije prate većinu poteškoća u psihološkom funkcioniranju pojedinca, a često se uzimaju u obzir kao pokazatelji mentalnog zdravlja i blagostanja (Diener i sur., 2010). Uz biološko i psihološko sazrijevanje, adolescenti se dolaskom u visokoobrazovne institucije suočavaju s nizom novih životnih izazova koji mogu predstavljati uticajne izvore stresa. Preuzimanje novih životnih uloga podrazumijeva i potrebu za usvajanjem novih znanja i vještina. Tada se nerijetko pojavljuju različite poteškoće u prilagodbi koje mogu biti okidač za pojavu problema u psihološkom funkcioniranju, a čije neprepoznavanje može dovesti do akademskog neuspjeha i nepovoljno se odraziti na emocionalni i socijalni aspekt funkcioniranja tokom studija. Dosadašnji nalazi o pojavi depresije, anksioznosti i stresa u studentskoj populaciji ukazuju na visoku prevalenciju ovih komponenata emocionalnog distresa. Rezultati istraživanja ukazuju da 12% studentske populacije izvještava o visokoj razini anksioznosti, dok depresivni poremećaj obuhvata 7-9% iste populacije (Lenz, Vinković i Degmečić, 2016). Razina mentalnog zdravlja u adolescenciji i ranoj odrasloj dobi ima brojne implikacije u budućem funkcioniranju odrasle osobe, a razdoblje studiranja predstavlja najvažniji period za prevenciju, suočavanje i rješavanje emocionalnih problema i poteškoća sa kojima se studenti mogu susresti.

U okviru okruglog stola će se nastojati iz perspektive studenata ukazati na faktore koji imaju važnu ulogu u pojavi neprijatnih emocionalnih stanja tokom studija. Studenti završnih godina Odsjeka za psihologiju će u ulozi uvodničara govoriti o izvorima stresa u akademskom kontekstu, poteškoćama koje se javljaju u akademskoj prilagodbi tokom prve godine studija, obilježjima ispitne i socijalne anksioznosti te općenito o emocionalnoj prilagodbi kao izuzetno važnom aspektu prilagodbe na studij. U okviru diskusije će se nastojati identificirati koji vid podrške studenti trebaju kako bi ostvarili uspješnu prilagodbu tokom studija te koje aktivnosti u akademskom kontekstu mogu imati pozitivan efekat na unapređenje mentalnog zdravlja studenata i prevenciju neprijatnih emocionalnih stanja poput depresije, anksioznosti i stresa.

Ključne riječi: neprijatna emocionalna stanja, akademski kontekst, mjere prevencije

Savremeni pristupi mentalnom zdravlju: Filozofija i rad Udruženja Tavan

Kovačević Mediha, Jovanović Zlatan, Duzić Adnan, Ostojić Nikola, Buljić Jasmina

Udruženje za istraživanje, edukaciju i psihosocijalnu podršku "Tavan"

U fokusu ovog okruglog stola su filozofija i rad Udruženja Tavan. Cilj je predstavljanje primjera jednog savremenog, interdisciplinarnog pristupa mentalnom zdravlju kroz prikaz četiri segmenta rada, te kroz otvaranje diskusije o izazovima i prilikama na polju mentalnog zdravlja u BiH. Udruženje Tavan djeluje sa ciljem ukazivanja na probleme stigmatizacije, nedovoljno razvijene psihološke prakse i površnog, jednodimenzionalnog pristupa mentalnom zdravlju. Savjetodavnim radom, podrškom, edukacijom, istraživanjima i umjetnošću nastoji se pružiti drugačiji pogled na drugačija iskustva. Tavan vodi sedam volontera od kojih svako ima lično iskustvo sa psihosocijalnim poteškoćama ili blisku osobu koja ima takvo iskustvo. Osnovni princip na kojem se zasniva rad je saradnja između stručnjaka po iskustvu (osobe sa psihosocijalnim poteškoćama koje su u većini slučajeva korisnici usluga sistema mentalnog zdravlja) i stručnjaka po profesiji. Nastoji se stvoriti sigurno okruženje u kojem svaka osoba ima podršku i mogućnost da se izrazi. Svrha Tavana jest pomoći sebi pomažući drugima i pomoći drugima pomažući sebi. Govoriti ćemo o 'pristupu vršnjačke podrške' (eng. peer support) i facilitaciji grupa samopodrške te o psihijatriji u zajednici i Erasmus+ projektu „Usluge mentalnog zdravlja u zajednici u zemljama bivše Jugoslavije“ (eng. Community Mental Health practices in ex-Yugoslavia). Osvrnućemo se na perspektive korištenja arhitekture za rad na polju mentalnog zdravlja, te saznati više o projektu razvijanja i izgradnje Paviljona, kao i o vezi između književnosti i rada na polju mentalnog zdravlja i facilitaciji književne grupe samopodrške. Svaki od panelista će podijeliti i svoje lično iskustvo vezano za rad u Tavanu. Želja nam je da svi prisutni budu ravnopravni učesnici diskusije sa dovoljno prostora za pitanja i komentare.

Ključne riječi: Udruženje Tavan, mentalno zdravlje, interdisciplinarni pristup

STUDENSKA SEKCIJA

USMENE PREZENTACIJE

Perfekcionizam kod nadarenih i nenadarenih učenika

Bećirović Medina, Aziraj Zana, Bajramović Tarik, Batinić Marija, Hodžić Selma, Jažić Neira, Ramiz Bedirhan, Đapo Nermin

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Kada je riječ o perfekcionizmu i nadarenoj djeci, ranije se vjerovalo u tri postavke: a) darovita djeca su češće perfekcionista, b) perfekcionizam dovodi do maladaptivnog ponašanja i c) daroviti su izloženi većem riziku za razvoj maladaptivnosti (Parker, 1996). Autori se ne slažu oko definiranja crte perfekcionizam, te postoje različiti pogledi na perfekcionizam, međutim autori se slažu da perfekcionizam nije unidimenzionalan konstrukt (Flett i Hewitt, 2002). S obzirom na navedene postavke cilj rada bio je ispitati da li postoji razlika između nadarenih i nenadarenih učenika u perfekcionizmu. U radu je korištena baza podataka istraživanja u kojem je učestvovalo 170 ispitanika (65 muških i 104 ženskih) iz 14 osnovnih i srednjih škola u Bosni i Hercegovini, od kojih je 86 kategorisano kao nadareni (Andrić, 2020). Korištena je Multidimenzionalna skala perfekcionizma (*MPS- Multidimensional Perfectionism Scale*), koja ima tri subskale: perfekcionizam orijentiran prema sebi, perfekcionizam orijentiran prema drugima i društveno propisani perfekcionizam. Provedena su tri t-testa za nezavisne uzorke, pomoću kojih se provjeravalo da li postoji razlika između nenadarenih i nadarenih učenika iz oblasti matematike i fizike u skorovima na subskalama MPS-a. Na subskali perfekcionizam usmjeren ka sebi nije se pokazala statistički značajna razlika $t(168)=0.97, p>.05$, ni na subskali perfekcionizma usmjernog ka drugima $t(168)=0.41, p>.05$, kao ni na subskali socijalno uvjetovanom perfekcionizmu $t(168)=0.51, p>.05$. Ovakvi rezultati navode na zaključak da se nadarena djeca ne razlikuju od nenadarene u perfekcionizmu.

Ključne riječi: perfekcionizam, nadareni učenici, Multidimenzionalna skala perfekcionizma

Mindfulness and Spiritual Intelligence as predictors of Depression and Anxiety

Aydın Orkun, Ünal-Aydın Pınar, Arslan Yasin

International University of Sarajevo

The goal of this study was to examine the effects of mindfulness (MF) and spiritual intelligence (SI) as predictors of depression and anxiety, the most frequent manifestations of mental disorders – among 184 Turkish participants of diverse ages, predominantly students, living in Istanbul and Sarajevo. Four instruments were administered either directly or via web-based services: Scale for Spiritual Intelligence (SSI, Kumar & Mehta), Hospital anxiety and depression scale (HADS, Zigmond & Snaith), Five Facet Mindfulness Questionnaire – Short Form (FFMQ-S, Baer et al.) and Sociodemographic Information Form. Through the use of linear regression analysis, Actaware ($b = -.19, p \leq .001$), Nonjudge ($b = -.22, p \leq .001$), Nonreact ($b = -.19, p \leq .001$) subscales of FFMQ-S were found to be negative

predictors for depression and anxiety, whereas, Self-understanding subscale of SSI was not significant. Although our findings suggest that spiritual intelligence is not significant in prediction of depression and anxiety, our research provides empirical evidence for the link between MF and depression and anxiety, which may be useful for further improvements in the scope of current interventions.

Keywords: mindfulness, spiritual intelligence, depression, anxiety

Associations between Executive Functioning and Online Social Networking Sites Addiction

Aydın Orkun, Ünal-Aydın Pınar, Obuća Faruk, Boz Canahmet

International University of Sarajevo

Research into Internet addiction has greatly increased over the last decade. Although there were many studies related to Social Networking Sites Addiction (SNS), no known empirical research yet has focused on exploring the relationship between SNS addiction and Executive Functions (EF). This study set out to determine whether SNS addiction is related to deficits in EF. A total of 240 individuals participated in the study. A sociodemographic data form, the Bergen Social Media Addiction Scale (BSMAS), and the Wisconsin Card Sorting Test (WCST) were administered. Group comparisons revealed no difference in EF performance between SNS addicts and non-addicts. WCST performance was associated with SNS addiction (Withdrawal item) in a negative direction. Results of the multiple linear regression analysis revealed that the WCST subtest "Categories Achieved" served as a predictor for BSMAS item "Withdrawal" among SNS addicts. Our findings suggest a possible relationship between SNS addiction and EF which may provide a new perspective on treatment strategies of SNS addiction.

Keywords: social networking sites addiction, executive functions, Wisconsin card sorting test, Bergen social media addiction scale

Formiranje dojma u zavisnosti od središnje osobine: Replikacija Aschove studije

Arnautović Medina, Međedović Adna, Komšić Marina, Purić Sarah, Vuković Envera, Bašović Dženeta

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

U ovom istraživanju replicirali smo Aschov eksperiment o efektu formiranja prvog dojma na uzorku studenata treće godine Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu; Odsjek za psihologiju. Učestvovalo je 43 ispitanika, koji su podijeljeni u 2 grupe: grupu T (toplo) i

grupu H (hladno). U skladu sa originalnim eksperimentom, lista osobina je osim one središnje sadržavala još šest pridjeva koji su identičnim redoslijedom zadani grupama: inteligentan, efikasan, marljiv, odlučan, praktičan, obazriv. Ta lista pridjeva je bila namijenjena upravljanju formiranja prvog dojma, a grupe su se razlikovale samo po informaciji da je osoba X topla/hladna. Ispitanici su procjenjivali osobu X na pridjevskoj check-listi u dvije vremenske tačke: 1. prije upoznavanja 2. nakon upoznavanja. Ispitanici su za razliku od originalnog istraživanja, upoznali osobu X u dvadesetominutnom razgovoru. U našoj statističkoj analizi korišten je hi-kvadrat test, kako bismo utvrdili razlike u procjeni frekvencija osobina osobe X između ispitanika dvije grupe. U prvom mjerenju, vrijednosti χ^2 između grupa se statistički značajno razlikovala za 7 pridjeva (χ^2 mudar (1, N=43)=5.25; $p=.03$; χ^2 dobročudan (1, N=43)=5.58; $p=.02$; χ^2 društven (1, N=43)=5.06; $p=.03$; χ^2 važan (1, N=43)=8.31; $p=.005$; χ^2 ozbiljan (1, N=43)=6.51; $p=.02$; χ^2 istrajan (1, N=43)=7.26; $p=.008$; χ^2 snažan (1, N=43)=6.57; $p=.02$) što konkretno znači da su u ovisnosti od manipulacije središnje osobine (toplo-hladno) ispitanici različito procjenjivali osobu X u gore navedenih 7 osobina. U drugom mjerenju nema statistički značajnih vrijednosti χ^2 , što ukazuje da ispitanici iz obje grupe jednako pozitivno/negativno procjenjuju osobu nakon što je upoznaju. Generalno, rezultati ukazuju na to da je prvi dio našeg istraživanja potvrdio rezultate koji su proizašli iz Aschove studije. Međutim, interakcija osobe X i grupe je poništila efekat primarnosti, te izjednačila dojmove koje su stvorile grupe na osnovu manipulacije središnjom osobinom toplo-hladno.

Ključne riječi: formiranje prvog dojma, središnja osobina, efekat primarnosti

Uloga studijske socijalizacije u relaciji eksplicitnih i implicitnih konzervativnih stavova

Hadžiahmetović Nina, Bećirović Medina

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Istraživanja iz socijalne psihologije ukazuju da visokoškolsko obrazovanje igra izuzetno važnu ulogu u formiranju stavova, osobito socijalno-političkih. Postoji veliki broj istraživanja koja ukazuju da osobe pred kraj svog visokoškolskog obrazovanja imaju značajno liberalnije stavove (Alwin, Cohen i Newcomb, 1991; Carvacho, Zick, Haye, González, Manzi, Kocik i Bertl, 2013; Curtis i Lambert, 1976; Newcomb, 1943; Newcomb, Koenig, Flacks i Warwick, 1967; Plant, 1966). Također su značajna i istraživanja koja pokazuju da tokom procesa studiranja na različitim disciplinama dolazi do promjene stavova u različitim pravcima i različitim intenzitetima (Dambrun, Kamiejski, Haddadi i Duarte, 2009; Guimond i Palmer, 1996; Muheljić i Drače, 2017; Weller i Nadler, 1975). Međutim, mehanizmi putem kojih studijska socijalizacija djeluje na formiranje i zadržavanje stavova nisu u potpunosti jasni. U ovom preglednom radu sumirane su dosadašnje spoznaje iz oblasti studijske socijalizacije u procesu formiranja političkih stavova. Razmotrene su varijable koje mogu biti značajne za političke stavove i njihovo mijenjanje tokom procesa studiranja. Uzeta je u obzir problematika mjerenja stavova i potencijalna dobit od korištenja

implicitnih mjera. Postavlja se pitanje da li nam studijska socijalizacija može moderirati odnos implicitnih i eksplicitnih stavova kroz mehanizme normativnog i informacijskog utjecaja, te može li nam to pružiti bolji uvid u odnos implicitnih i eksplicitnih mjera.

Ključne riječi: studijska socijalizacija, politički stavovi, implicitne mjere, eksplicitne mjere

Poređenje prediktivnosti HEXACO modela ličnosti i Mračne trijade u odnosu na negativne ishode posla na zaposlenike

Mrđa Petar¹, Džindo Ajša²

¹Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, ²Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu

Crte ličnosti imaju važno mjesto u organizacijskoj psihologiji, naročito prilikom procesa selekcije i predviđanja niza ishoda zaposlenih, nezavisno da li se radi o ishodima vezanih za samog zaposlenog (npr. zadovoljstvo poslom) ili onim ishodima koji su važni za organizaciju (npr. produktivnost). Cilj ovog rada je poređenje prediktivnosti dva modela ličnosti, HEXACO modela i Mračne trijade, u odnosu na negativne ishode po zaposlenika – psihofizičko zdravlje, nivo stresa i vjerovatnoću zlostavljanja. Uzorak čini 223 ispitanika (52.9% ispitanica) koji su zaposleni u javnom (56.5%) i privatnom sektoru. Za procjenu HEXACO crta ličnosti je korišten BHI-24 (de Vries, 2013), Mračnu trijadu (Jones & Paulhus, 2014), psihofizičko zdravlje (Majstorović, 2011), nivoa stresa (Davis, Eshelman, & M'Kay, 2006) i zlostavljanje (Vukelić, 2015). S ciljem provjere prediktivnosti ova dva modela izvršena je multipla regresijska analiza, a rezultati ove statističke tehnike ukazuju da se prediktivnost HEXACO modela ličnosti kreće od $R^2=.092$ (socijalno funkcionisanje kao element psihofizičkog zdravlja) do $R^2=.311$ (strah i anksioznost kao element psihofizičkog zdravlja), dok se procenat objašnjene varijanse Mračne trijade kreće od $R^2=.012$ (fizički simptomi kao element psihofizičkog zdravlja) do $R^2=.105$ (zlostavljanje). Rezultati ove studije u potpunosti potvrđuju prediktivnost HEXACO modela, jer ovaj model je statistički značajan prediktor svih ishodišnih (kriterijskih) varijabli, te djelimičnu prediktivnost modela Mračne trijade (model nije statistički značajan prediktor nivoa stresa i dva elementa psihofizičkog zdravlja). Takođe, rezultati idu u prilog većoj prediktivnoj moći HEXACO modela ličnosti u odnosu na model Mračne trijade. Zaključak ove studije jeste da HEXACO crte ličnosti imaju važno mjesto u kontekstu organizacijske psihologije, kako u akademsko-teorijskom smislu, tako i u praktičnoj primjeni naročito u procesu selekcije tj. predviđanju potencijalnih negativnih ishoda po zaposlenika, a samim tim indirektno i po radnu organizaciju.

Ključne riječi: HEXACO, Mračna trijada, stres, zlostavljanje, psihofizičko zdravlje

Validacija teorije moralnih fondacija i politička ideologija između istoka i zapada

Nikitović Ariel, Miralem Melika, Sinanović Emina, Meić Marina

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Na moral se generalno može gledati kao na skup principa koji se koriste za razlikovanje ispravnog i pogrešnog ponašanja. Ono okočega ne postoji konsenzus je pitanje šta su ključne referentne tačke koje osoba koristi da ocijeni neko ponašanje kao moralno/nemoralno. Prethodne teorije su predlagale jedan faktor (npr. Kohlbergov princip pravde), tri faktora (Schwederov princip autonomije, zajedništva i svetosti) ili više faktora. Autori Teorije moralnih fondacija su predložili 5 faktora, dalje grupisane kao individualističke (briga, pravednost) i kolektivističke (odanost, autoritet, čistota). Prvi cilj ove studije je sprovesti kros-kulturalnu validaciju teorije moralnih fondacija na stanovnicima Bosne i Hercegovine, zbog njihovog jedinstvenog geografskog položaja između individualističkih i kolektivističkih svjetskih kultura. Drugi cilj je utvrditi razlike između pristalica ljevičarske i desničarske političke orijentacije na pet predloženih fondacija. U istraživanju su učestvovala N=552 studenta. Korišteni instrumenti su Upitnik moralnih fondacija (Moral Foundations Questionnaire – MFQ) i upitnik samoprocjene vlastite pozicije na političkom spektru. Rezultati faktorske analize daju potporu postojanju petofaktorske strukture moralnih fondacija kao najboljeg strukturalnog objašnjenja odgovora dobivenih na MFQ upitniku. Viša težnja ka desničarskoj orijentaciji je negativno korelirana sa setom individualističkih, te pozitivno korelirana sa setom kolektivističkih fondacija. Utvrđena je mogućnost grupisanja ljevičara i desničara na svim predloženim moralnim dimenzijama osim na dimenziji odanosti.

Ključne riječi: moralne fondacije, individualizam, kolektivizam, ljevica, desnica

Odnos identitetnog statusa i religioznosti

Pijalović Emina, Komšić Marina

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Za Erika Eriksona pitanje identiteta ostaje važno kroz čitav život, te na osnovu toga predlaže četiri identitetna stanja u kojima pojedinac može biti. Ostvaren identitet odlikuje vjernost socijalnim normama, pravilima, institucijama, etici, ideologiji koju je pojedinac usvojio. Odgoda je privremeno i pozitivno traganje za identitetom koji predstavlja period eksperimentisanja sa različitim vrijednostima, životnim stilovima, ponašanjima. Rasap je negativno stanje u kojem nedostaje odgovornost i identitet. Isključenje predstavlja identitet dobiven bez aktivnog traganja, gdje vrijednosti roditelja ili društva nikad nisu bile upitne. Odlučili smo istražiti identitetne statuse i njihov odnos sa religioznošću zbog velikog značaja koji pripadnost ima za pojedinca ali i kao jedan od načina na koji možemo objasniti i razumjeti ideološke ekstremne skupine, njihove stavove i uvjerenja kojima je često u osnovi

religija. Naša hipoteza jeste da će ispitanici koji postižu više rezultate za isključenje identiteta, postizati i više rezultate na skali religioznosti, te da ne postoji značajna razlika u religioznosti između ostvarenog identiteta, rasapa i odgode. Početni uzorak se sastojao od 252 ispitanika od kojih je izostavljeno 96 ispitanika sa preko 50% socijalno poželjnih odgovora. Podatke smo prikupljali upitnikom (Google Forms) koji se sastoji od 24 čestice od kojih je 12 za ispitivanje identitetnog statusa, 6 za ispitivanje stepena religioznosti i 6 za ispitivanje stepena davanja socijalno poželjnih odgovora.

Isključenje identiteta je pozitivno povezano sa religioznošću ($r = .162, p = .044$), dok ostvaren identitet ($r = -.063, p = .780$), rasap ($r = -.101, p = .211$) i odgoda ($r = .104, p = .197$) nisu u statistički značajnoj korelaciji sa religioznošću.

Vraćajući se na početnu inspiraciju za istraživanje identiteta i religioznosti, te dobivene rezultate, uviđamo povezanost pripadnosti određenoj socijalnoj grupi i formirane ličnosti i identiteta. Rezultati ukazuju i da ostvaren identitet pojedinca predstavlja zdravu pripadnost, stabilnu i zrelu zbog prihvatanja ili neprihvatanja religijskih uvjerenja koji su u skladu sa vlastitim identitetom i razvojem.

Ključne riječi: identitetni statusi, religioznost, Erik Erikson

POSTER PREZENTACIJE

Studija slučaja dobrih HR praksi, psihološka perspektiva u poslovnom okruženju: Mistral Technologies – 1on1 Coaching

Bećirović Medina, Šljivo Samra, Aziraj Zana, Bajramović Tarik, Batinić Marija, Jažić Neira, Marković Mirna

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Studija slučaja imala je za cilj odgovoriti na šest postavljenih pitanja u kontekstu dobre HR prakse. Kao primjer prakse izabrana je praksa *1on1 Coaching* kompanije Mistral Technologies. U svrhu prikupljanja podataka obavljani su intervjui s odgovornim osobama iz odjela upravljanja ljudskim potencijalima ove kompanije, sa programerima ove kompanije, analiziran je sadržaj web stranice kompanije, te ostalih društvenih mreža. Ova studija slučaja sadrži opis kompanije i opis primjera uspješne HR prakse (sa kontekstom razvoja projekta, procesom razvoja projekta, konkretnim učincima projekta i njegovog utjecaja na kompaniju). Praksa *1:1 Coachinga* podrazumijeva individualni rad sa uposlenicima kompanije koji im pomaže u razvoju potrebnih vještina, te suočavanjem sa stresnim situacijama koje izaziva radni kontekst. Pored navedenog studija slučaja sadrži informacije o percepciji važnosti odjela upravljanja ljudskim potencijalima, percepciji diferencijalne uloge psihologa u organizaciji, percipiranoj samoefikasnosti osobe odgovorne za obavljanje posla iz domene upravljanja ljudskim potencijalima i strateškoj orijentaciji kompanije kroz otkrivanje hijerarhije HR praksi prema percipiranoj važnosti, odnosno prioritarnosti koju im kompanija dodjeljuje.

Ključne riječi: ljudski potencijali, dobra HR praksa, *1on1 Coaching*

Primjena kognitivne psihologije u muzičkoj umjetnosti: Kognitivne tehnike u izvođenju muzičkog djela

**Selimović Berina, Smajović Ena, Sivro Selma, Radulović Đorđije, Redžepagić Denis,
Porobić Zlatan**

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Tokom procesa memorisanja muzike često se javljaju blokade u pamćenju koje utiču na kvalitet same interpretacije, ali i na psihičko stanje izvođača što se najčešće ogleda u nedostatku samopouzdanja. Nije rijetka ni socijalna anksioznost koja se javlja kao rezultat straha od greški u pamćenju. Međutim, čak ni muzički velikani nisu uvijek u stanju sjetiti se svega što je potrebno za kvalitetnu muzičku izvedbu. U prilog tome govori i činjenica da je Artur Rubinstein „napustio koncertni podium prevashodno zbog činjenice da nije mogao da se osloni na njegovo pamćenje pri izvođenju.” (Huges, 1915, p. 603; prema Bogunović, 2018). Prema Bogunović, postoje opšti savjeti za kodiranje informacija i njihovo skladištenje u dugoročnu memoriju, kao i za njihovo lakše preuzimanje. Vodeći se ovom

pretpostavkom, odabrali smo šest mnemotehnika za zapamćivanje muzičkih kompozicija, ponuđenih od strane Musicnotes kompanije, te odlučili ispitati njihovo korištenje. Cilj ovog rada bio je ispitivanje učestalosti korištenja ponuđenih mnemotehnika. Nadalje smo ispitali koja je mnemotehnika bila dominantno korištena pri svakom ponuđenom instrumentu. Studija je sprovedena na ispitanicima koji sviraju jedan instrument u trajanju od najmanje godinu dana. Sudjelovalo je 132 ispitanika (N=132; 73 žena i 59 muškaraca). Zadatak ispitanika je bio da odgovore na 7 pitanja zatvorenog tipa u vidu online ankete. Dobiveni rezultati studije su nakon analize χ^2 testa pokazali da ne postoji statistički značajna razlika pri odabiru mnemotehnika ($\chi^2 (35)=44.591$; $p>.01$), iako je prema frekvencijama vidljivo da su određene mnemotehnike ispitanici više birali - pamćenje u malim odjeljcima (39.4%), a najmanje učenje od kraja ka početku (2,3%). Nadalje smo ispitali koje su od ponuđenih mnemotehnika dominantne u sviranju različitih muzičkih instrumenata. Rezultate ove studije možemo praktično primijeniti u edukaciji muzičara te mogu biti korisni za buduća istraživanja u sličnoj domeni.

Ključne riječi: mnemotehnike, pamćenje, učenje, muzički instrumenti, muzičko izvođenje

RADIONICE

Take a Breath

Pleh Nadina, Bašović Dženeta, Džindo Ajša

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Cilj radionice: prikazati i podučiti učesnike radionice osnovnim tehnikama progresivne mišićne relaksacije, kao i tehnikama abdominalnog disanja u cilju razvijanja svijesti i kontrole nad vlastitim fiziološkim i mišićnim reakcijama na stres.

Ishodi radionice:

- učesnici će steći osnovna znanja o karakteristikama i funkciji tehnika progresivne mišićne relaksacije te abdominalnog disanja;
- učesnici će nakon ove radionice steći osnovno znanje o tjelesnim znakovima i stanjima na koja sa pravovremenom uporabom odgovarajućih tehnika mogu djelovati i ublažiti ih;
- učesnici će raspolagati sa znanjem potrebnim za primjenu tehnika progresivne mišićne relaksacije.

Ključne riječi: progresivna mišićna relaksacija, abdominalno disanje, stres

CoMM (Connect the Mental and the Medical – Komorbiditeti psihičkih i organskih stanja te bolesti)

Džindo Ajša, Mehdaoui Amina, Hodžić Selma, Begić Haris, Aletović Timur, Gabeljić Nusreta

Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

CoMMje igra znanstveno-edukativnog karakteradizajnirana kao didaktičko sredstvo za studente i stručnjake iz oblasti psihopatologije, neuropsihologije, ali i biomedicinskih znanosti. Ova igra asocijacija pravi sponu između organskih bolesti i neuropsiholoških te psihopatoloških stanja i njihovih manifestacija, odnosno simptoma. Demo verzija se sastoji od jednog seta koji čini 20 pitanja konstruiranih i prikazanih u formi asocijacija koje obuhvataju komorbiditete psihičkih poremećaja i organskih stanja te bolesti, kao i njihovu simptomatologiju. Upravo povezivanje komorbiditetnih stanja, što samo po sebi predstavlja ogroman izazov u dijagnostici, čini osnovnu razliku između ove edukativne igre i drugih već dostupnih igara asocijacija. Unatoč težištu na spoznajnom, u igri nije zanemaren ni značaj konativnog aspekta. Stoga, igra je i zabavnog tj. natjecateljskog karaktera što se ogleda kroz to da se pitanja vrednuju na način da se svaka otvorena čestica ponderira sa određenim brojem bodova. Igra je prikazana u vidu asocijativnih pojmova smještenih u dva zasebna polja – u jednom polju su navedena organska stanja ili bolesti, a u drugom su psihička stanja i poremećaji predstavljeni u četiri zasebna polja, rangirani i složeni po težini, gdje najteža asocijacija nosi i najviše bodova. Na ovaj način, pomoću asocijativnih pojmova, participant u maksimalno četiri koraka dolazi do konačnog rješenja. Nakon svakog riješenog zadatka,

otvara se dodatno polje u kojem je navedeno pojašnjenje veze između određene medicinske dijagnoze, odnosno organiciteta i psihološkog stanja ili poremećaja. Jedna od prednosti igre je i to što je dizajnirana u formi web-stranice, a što ju ujedno čini dostupnom za široku upotrebu, posebno imajući u vidu ciljnu grupu kojoj je prevashodno namijenjena. Igra je još uvijek u fazi ispitivanja potencijala budući da postoji širok spektar mogućnosti za njenu nadogradnju i primjenu.

Ključne riječi: edukacijska igra, komorbiditetna stanja, psihički poremećaji, organicitet, učenje

OKRUGLI STOL

Umjetnost kao terapeut

Džindo Ajša¹, Eljuga Anamarija², Šabić Ivana³

¹Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, ²Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet, Studij psihologije, ³Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za filozofiju i Odsjek za pedagogiju

Cilj okruglog stola bit će razmatranje potencijala umjetnosti kao terapijskog sredstva u samoj psihoterapiji, ali i kao instrumenta samopomoći, posebno uzimajući u obzir da se umjetnost od pamtivijeka koristila za ekspresiju emocija. Iako se umjetnost i psihologija prepliću još od samih početaka psihologije kao znanosti, značaj ove relacije još uvijek nije dovoljno osviješten kako u samoj struci, tako i u suvremenom društvu. Specifičnost okruglog stola bit će dualnost u pristupu odabranoj temi, budući da će se njome baviti kako umjetnici tako i psiholozi i psihoterapeuti.

Kroz okrugli stol želi se ostvariti interdisciplinarni dijalog te osvještavanje važnosti same teme kod učesnika. Osim toga, okosnicu će činit i sadržaji recentnih, suvremenih istraživanja iz područja psihologije umjetnosti i psihoterapije. Očekivani ishodi ovog okruglog stola, kad se uzme u obzir teorijska osnova, manifestirati će se na emotivnom, kognitivnom i bihevioralnom nivou. Budući da je umjetnost izražaj koja se ne može manipulirati, već funkcionira kao zasebna autonomna jedinka, očekujemo da će učesnici okruglog stola steći osnovna znanja i produbiti već postojeća o sinergiji umjetnosti, psihologije i terapije, kroz interdisciplinarni pristup i osvrt na terapijsku praksu.

Ključne riječi: umjetnost, psihologija, terapija, interdisciplinarnost, kreativnost

INDEX AUTORA

- Ademović Ajla, 58
Agrigoroaei Stefan, 7
Aleksić Mina, 22
Aletović Timur, 72
Alispahić Sabina, 18, 19
Arnautović Medina, 63
Arnautović Nina, 49
Arslan Yasin, 62
Aydın Orkun, 39, 62, 63
Aziraj Zana, 62, 69
Bajramović Tarik, 62, 69
Bakoč Andrijana, 37
Bašović Dženeta, 63, 72
Batinić Marija, 62, 69
Bećirović Medina, 62, 64, 69
Begić Haris, 72
Belopavlović Radomir, 26
Borovina Ema, 57
Boz Canahmet, 63
Branković Marija, 40
Brlas Siniša, 20
Budžak Anastasija, 40
Buljić Jasmina, 31, 59
Čarapina Zovko Ivona, 45
Čehajić Mia, 39
Čekrlija Đorđe, 27
Čizmo Erna, 23
Damjanić Milana, 27
Dautbegović Amela, 13, 23, 58
Dedić Bukvić Emina, 13
Dojčinovski Ilija, 27
Doljančić Merisa, 57
Drač Saša, 39
Dujmušić Matea, 45
Dušanić Srđan, 42
Duzić Adnan, 59
Džaferagić Lejla, 58
Džanko Minka, 25
Džindo Ajša, 65, 72, 75
Džubur-Alić Amela, 30
Đapo Nermin, 33, 62
Elen Mehmet Akif, 39
Eljuga Anamarija, 75
Fako Indira, 36
Fetahović Sadeta, 58
Fischer Martina, 54
Gabeljić Nusreta, 72
Galić Sara, 45
Gavrilović Ana-Maria, 49
Grbešić Ružica, 45
Güçlü Merve, 39
Hadžiahmetović Nina, 33, 64
Hajncl Ljerka, 12
Harmandić Amela, 24
Hasanagić Anela, 38
Hasanbegović-Anić Enedina, 15, 19
Hodžić Selma, 62, 72
Holsedl Andreja, 27
Hrekes Yamen, 42
Husremović Dženana, 33
Isić-Imamović Almira, 38
Jažić Neira, 62, 69
Jerković Ivona, 44, 50
Jovanović Zlatan, 59
Jusić Mersiha, 15
Kalajdžić Olivera, 37
Karić Tijana, 41
Keleman Ana, 44, 48
Keljanović Anđela, 18
Kolenović-Đapo Jadranka, 31, 36
Komšić Marina, 63, 66
Koso-Drljević Maida, 30, 33
Kovačević Mediha, 59
Kravić Prelić Nera, 53
Kulo Selma, 13
Lisica Delila, 30
Lončarica Đana, 48
Lugonja Lana, 44, 49
Majstorović Tihana, 22
Maksimović Tanja, 48
Marinković Bojana, 35
Marjanović Bojan, 27
Marković Mirna, 33, 57, 69
Međedović Adna, 63
Međedović Janko, 8, 32
Mehdaoui Amina, 72
Meić Marina, 66
Mihčić Vladimir, 41

Mijatović Nevena, 32
Miletić Bojana, 53
Milovanović Ilija, 44, 50
Miralem Melika, 58, 66
Mirčić Boban, 49
Mišetić Katarina, 15, 33
Mrđa Petar, 65
Mujčić Amela, 58
Mulaosmanović Nermin, 11
Nikitović Ariel, 66
Novović Zdenka, 26
Obuća Faruk, 63
Omersoftić Elma, 14
Ostojić Nikola, 59
Pavlović Svetlana, 32
Pehar Jelena, 45
Petković Tamara, 48
Petronić Đorđe, 46, 47
Petrović Sretenka, 35
Pijalović Emina, 66
Pleh Nadina, 72
Porobić Zlatan, 69
Pralica Miloš, 42
Prelić Nedim, 11
Purić Sarah, 63
Pušina Amir, 16
Radulović Đorđije, 69
Ramani-Muhović Merlina, 57
Ramiz Bedirhan, 62
Redžepagić Denis, 69
Redžić Adelisa, 58
Riđić Diana, 48
Rodić Marija, 35
Rujević Maja, 44

Sajević Vedran, 57
Savić Slaviša, 53
Savić Zvezdana, 53
Selimović Berina, 69
Sinanović Emina, 66
Sivro Selma, 69
Skoko Ana, 45
Skopljak Mirela, 48
Slatina Ena, 57
Smajović Ena, 69
Stürmer Birgit, 30
Subotić Siniša, 44, 48, 49
Šabanović Haris, 48
Šabić Ivana, 75
Šetić Remzija, 22
Šimić Šašić Slavica, 35
Šljivo Samra, 69
Šupić Jovana, 35
Šuvalija Mustafa, 57
Taso Deljković Alma, 21
Tošković Oliver, 29
Tuce Đenita, 36
Ünal-Aydın Pınar, 39, 62, 63
Valt Christian, 30
Vidović Milica, 40
Vučenović Dario, 12
Vujaković Lana, 27
Vujović Igor, 46, 47
Vuković Envera, 63
Vuksanović Gorica, 37
Zebić Mirjana, 22
Zvizdić Sibela, 13, 14, 15
Žilić Ismira, 23

SPONZOR ŠESTIH SARAJEVSKIH DANA PSIHOLOGIJE

creativa^{BH}